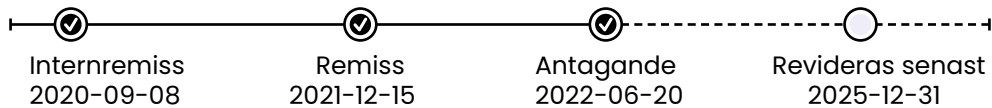

Arkitekturstrategi

Hållbar arkitektur i Södertälje kommun

Dokumentinformation

Styrning

Arkitekturstrategin beslutas av kommunfullmäktige.

Uppföljningsansvar

Kommunstyrelsen har det övergripande ansvaret för uppföljning. Nämnder och styrelser ansvarar för arbetet inom sina respektive ansvarsområden.

System för uppföljning

Arbetet utifrån arkitekturstrategin ska följas upp årligen och bereds av samhällsbyggnadskontoret genom delårsbokslut. Uppföljning bör ske under Q3.

Giltighetstid

Arkitekturstrategin har ett giltighetstid på 4 år. (2022-2025)

Revidering

Arkitekturstrategin ska aktualitetsprövas eller revideras senast år 2025.

Tidshorisont

Arkitekturstrategin har en tidshorisont fram till 2030.

Avgränsning

Arkitekturstrategin omfattar hela kommunen.

Syfte

Arkitekturstrategin syftar till att höja kunskapen kring arkitektur och gestaltning och hur en medveten formgivning påverkar den långsiktiga hållbarheten, ekonomiskt, socialt och miljömässigt.

Övergripande mål

Strategin utgör starten på ett långsiktigt arbete för att *bibehålla, utveckla och skapa tilltalande och hållbara livsmiljöer i Södertälje kommun.*

Användning & Målgrupper

Ett stöd för politiker medborgare, byggaktörer och kommunkoncernens anställda och tjänstepersoner när fysiska miljöer ska planeras, byggas, ändras eller kompletteras.

Dokumentansvar

Samhällsbyggnadskontoret

Arkitekturstrategi, dnr: SBN-2017-00667, KS 22/264

Faställd av kommunfullmäktige 2022-06-20

Giltighet: 2022-2025

Ansvar för uppföljning och revidering: Kommunstyrelsen

Dokumentansvar: Samhällsbyggnadskontoret/Strategi

Innehållsförteckning

Läsanvisningar	5
Sammanfattning	6

Del 1 - Strategi

Vision, målområden och mål	10
1. Miljö, klimat och framtiden	13
2. Helhetssyn	17
3. Upplevelser och sinnena	21
4. Identitet	25
5. Gemenskap och trygghet	29
6. Livskvalitet	33
7. Innovation och lärande	37
8. Gemensam utveckling	41
Ansvar, uppföljning och styrning	46

Del 2 - Fördjupande material

Kommunens olika roller och verktyg	50
Arbetsprocess och bakgrund	52
Kommunens politiska roll för hållbara livsmiljöer	58
Vad är arkitektur?	67
Vikten av en arkitektonisk idé	70
Arkitektonisk idé - ett enkelt exempel	71
Gestaltungsfrunderingar	72
Referenser	76

Läsanvisningar

Vad innehåller strategin?

Arkitekturstrategin innehåller åtta målområden och tillhörande mål. De beskriver vilka förflyttningar kommunen vill göra för att bibehålla, utveckla och skapa tilltalande och hållbara livsmiljöer i Södertälje kommun. Målområdena bygger på Södertäljes största utmaningar och knyter an till de globala målen för hållbar utveckling i Agenda 2030 samt till de nationella miljö- och folkhälsomålen. I korthet beskrivs hur arkitekturens kärnvärden; funktion, upplevelse och robusthet ska uppnås genom hållbart byggande i Södertälje kommun. När det råder balans mellan dessa värden kan en miljö sägas vara omsorgsfullt gestaltad.

Arkitekturstrategin är indelad i tre delar

Del 1 – beskriver själva strategin i form av målområden, mål, målbild och föreslagna strategier

Del 2 – beskriver bland annat bakgrunden till arkitekturstrategin, Södertäljes förutsättningar, kommunens olika roller och verktyg, hur styrdokumentet ska användas, framtagningsprocessen och hur uppföljning ska ske. Alla delar kan läsas separat.

Bilaga - Samtalsguide – är ett separat dokument och stöd för att förstå kommunens mål, och ett verktyg för dialog att använda i det dagliga arbetet.

Arkitekturstrategin är indelad i två delar plus bilagor.

Del 1 – beskriver själva strategin i form av vision, målområden och mål

Del 2 – beskriver bland annat bakgrunden till arkitekturstrategin, Södertäljes förutsättningar, kommunens roller och verktyg och kommunens politiska roller.

Bilaga - Samtalsguide är ett stöd i det praktiska arbetet, och ett verktyg för dialog.

Eftersom många av oss läser på olika sätt och de flesta av oss har mindre tid för läsning än vi skulle vilja, följer nedan några förslag för att ta en förkortad väg genom detta dokument.

Jag vill bara veta om arkitekturstrategins målområde och mål.

Börja att läsa "Mål för hållbar arkitektur" på sida 11.

Jag vill lära mig mer om arkitektur.

Börja att läsa "Vad är arkitektur?" på sida 67.

Jag vill förstå hur allting hänger ihop.

Se diagram "Strategi och Styrning - från global till lokal nivå" på sida 47.

Jag vill veta vad kommunen kan göra.

Läs "Kommunens olika roller och verktyg" på sida 50.

Jag gillar siffror mer än ord.

Se "En enkät" på sida 55.

Arkitekturstrategin sprider kunskap om vad arkitekturen kan göra för hållbar utveckling, människors hälsa och Södertäljes lokala utmaningar.

Sammanfattning

Aktiverande styrdokument

syftar till förändring och utveckling. De anger händelser eller situationer som kommunen vill åstadkomma genom egna initiativ.

Tidshorisonten för en strategi kan vara längre än fyra år, men aktualitetsprövning och revidering ska genomföras minst vart fjärde år.

Målet är att *bibehålla, utveckla och skapa tilltalande och hållbara livsmiljöer i Södertälje kommun.*

Syftet är att visa vägen – **hur arkitektur** kan bidra till en långsiktigt hållbar kommun enligt Agenda 2030.

Vad är arkitektur i Södertälje?

Regeringen har tagit fram en definition av arkitektur som den här strategin utgår från:

”Arkitektur form och design omfattar alla av människan skapade miljöer – offentliga rum, byggnader, landskap, anläggningar, interiörer, produkter och processer”

[Definition ur Kommittédirektiv 2014:69 för Gestaltad livsmiljö:](#)

Vad är en arkitekturstrategi?

I Södertälje kommun är arkitekturstrategin ett aktiverande styrdokument som håller ihop kommunens arbete med arkitektur och [gestaltad livsmiljö](#). Strategin ska vara vägledande i arbetet med hållbara livsmiljöer, men också sprida kunskap om vad god arkitektur är. Den ger ett ramverk för arkitektur, gestaltning och hållbart byggande inom Södertälje kommuns geografiska område.

I Södertälje är Arkitekturstrategin:

- **ett framåtsyftande och aktiverande styrdokument** för kommunkoncernen som uttrycker Södertälje kommuns långsiktiga ambition och vilja för den gestaltade livsmiljön.
- **vägledande** för beslut och styrning men tar inte någon detaljerad ställning till utförande, prioriteringar eller metoder.

Till Arkitekturstrategin tillhör även en samtalsguide som är:

- **ett process- och dialogverktyg** som hjälper till att föra kunskapen kring arkitekturfrågor framåt och få denna kunskap att ingå i kommunens olika processer

Varför en arkitekturstrategi?

Det finns flera syften med att ta fram en arkitekturstrategi. Den ska öka kunskapen kring gestaltning, trivsel, trygghet och attraktivitet i Södertälje. Därutöver ska den göra arbetet mer effektivt. Inriktningen för *Arkitekturstrategi – hållbart byggande i Södertälje kommun* ska följa den nationella politiken för arkitektur, form och design samt anpassas till Södertälje kommuns förhållanden och tidigare inriktning enligt FRAMTID SÖDERTÄLJE, och i kommunens senaste till Mål och budget 2022–2025 uttrycks behovet;

*”Planering och byggande ska vara resurseffektivt, miljövänligt och utformas så att det bidrar till en positiv stadsbild och livet i samhället. Ett hållbart byggande innefattar ekosystemtjänster. Det pågående arbetet med en **arkitekturstrategi är en viktig del i den framtida utvecklingen av våra livsmiljöer.** Ett systematiskt arbete med att förbättra tillgängligheten är nödvändigt för att alla ska kunna röra sig i samhället på lika villkor.”*

Från globala till lokala mål

Agenda 2030

Agenda 2030 syftar till att minska fattigdom, orättvisor och ojämlikheter och att vända klimatkrisen under det kommande decenniet. Målen är globala men bygger på att de implementeras på lokal nivå för att skapa en hållbar värld för alla. Södertälje har ett ansvar att inom sitt påverkansområde se till att målen förverkligas.

Arbetet med Agenda 2030 ska genomsyra alla kommunens verksamheter. Arkitekturstrategin stödjer genomförandet av Agenda 2030, FN:s 17 globala hållbarhetsmål och Södertäljes uppsatta mål för ekologisk, social och ekonomisk hållbarhet, genom god arkitektur och väl gestaltade livsmiljöer.

Nationell arkitekturpolitik – Gestaltad livsmiljö

Den nationella politiken för arkitektur, form och design – "Politik för gestaltad livsmiljö" antogs 24 maj 2018. Politiken anger tydliga riktlinjer för den byggda miljöns uppgift framöver.

Mål för den nationella politiken:

Arkitektur, form och design ska bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregerat samhälle med omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer, där alla ges goda förutsättningar att påverka utvecklingen av den gemensamma miljön. Det ska uppnås genom att:

- hållbarhet och kvalitet inte underställs kortsiktiga ekonomiska överväganden,
- kunskap om arkitektur, form och design sprids,
- det offentliga ska agera förebildligt,
- estetiska, konstnärliga och kulturhistoriska värden tas till vara och utvecklas,
- miljöer ska gestaltas för att vara tillgängliga för alla, och
- samarbete och samverkan ska utvecklas, inom landet och internationellt.

Södertäljes arkitekturstrategis åtta målområden

Med den nationella politiken inom arkitektur, form och design och Agenda 2030 som utgångspunkt har åtta målområden prioriterats och anpassats för Södertäljes utmaningar och behov samt för att stärka och utveckla arkitektur i kommunen.

Sammanfattning av Södertäljes Arkitekturstrategis åtta målområden :

1. **Miljö, klimat och framtiden** – Arkitektur inom planetens gränser
2. **Helhetssyn** – Arkitektur ska bidra till ett helhetsperspektiv
3. **Upplevelse och sinnena** – Arkitektur ska ge upplevelser för alla sinnen
4. **Identitet** – Arkitektur ska bidra till att stärka Södertäljes identitet
5. **Gemenskap** – Arkitektur ska bidra till en trygg gemenskap
6. **Livskvalitet** – Arkitektur ska bidra till hälsosamma livsmiljöer
7. **Innovation och lärande** – Arkitektur ska bidra till innovation och lärande
8. **Gemensam utveckling** – Arkitektur ska bidra till gemensam utveckling

Politik för gestaltad livsmiljö

"arkitektur, form, design, konst och kulturarv har avgörande betydelse i samhällsbygget eftersom den gestaltade livsmiljön påverkar alla människor i deras vardag utifrån bland annat hälsa och välbefinnande. Gestaltad livsmiljö ska, enligt politiken, ses som ett sammanhållet område där alla dessa perspektiv samspelar och berikar varandra."

An aerial photograph of a city, likely Stockholm, showing a dense forest of green trees in the foreground and middle ground. In the background, several multi-story apartment buildings and a tall industrial chimney are visible against a hazy sky. The text is overlaid on the image in a bold, sans-serif font, with some words in white and others in blue.

**När vi arbetar med
arkitektur formar
vi samtidigt vårt
samhälle.**

**Arkitektur berör
alla varje dag och
bidrar direkt till hur
vi mår och trivs samt
hur ekosystem,
människor och
samhälle fungerar.**

Del 1 - Strategi

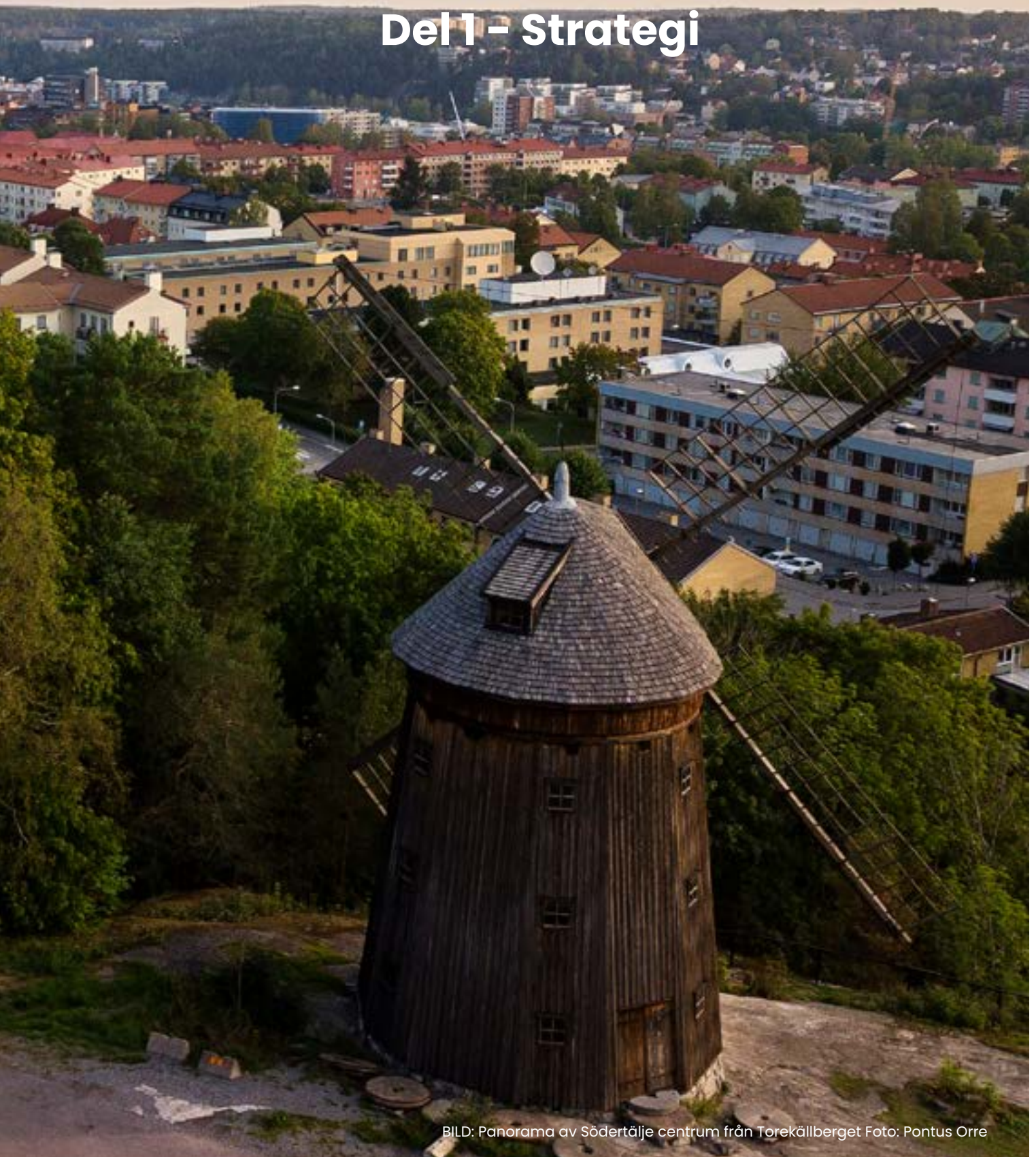

BILD: Panorama av Södertälje centrum från Torekällberget Foto: Pontus Orre

Vision, målområden och mål

Riksdagen antog 2018 följande mål och delpreciseringar för politikområdet:

”Arkitektur, form och design ska bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregerat samhälle med omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer, där alla ges goda förutsättningar att påverka utvecklingen av den gemensamma miljön.”

Målet är att *bibehålla, utveckla och skapa tilltalande och hållbara livsmiljöer i Södertälje kommun.*

Vision

Södertälje är en attraktiv kommun att bo i, att driva företag i och är en plats som attraherar studenter och besökare. Södertälje är en välkomnande plats som erbjuder en genuin stadskärna kombinerat med levande landsbygder – en plats där människor trivs. I Södertälje agerar vi förebildligt genom att investera i god arkitektur och gestaltning som säkerställer en positiv och hållbar samhällsutveckling för dagens och framtidens generationer.

Åtta målområden

Med utgångspunkt i visionen har åtta målområden och tillhörande mål formulerats för att svara upp mot de Globala målen för hållbar utveckling, den nationella politiken för gestaltad livsmiljö och kommunala mål som uttrycks i mål- och budget, översiktsplanen och andra relevanta styrdokument. Målområde 1-7 hanterar olika delar av kommunens arbete med hållbart byggande, medan målområde 8 består av mål som är förutsättningar för att säkerställa resurser till övriga målområden.

- 1. Miljö, klimat och framtiden** – Arkitektur inom planetens gränser
- 2. Helhetssyn** – Arkitektur ska bidra till ett helhetsperspektiv
- 3. Upplevelse och sinnena** – Arkitektur ska ge upplevelser för alla sinnen
- 4. Identitet** – Arkitektur ska bidra till att stärka Södertäljes identitet
- 5. Gemenskap** – Arkitektur ska bidra till en trygg gemenskap
- 6. Livskvalitet** – Arkitektur ska bidra till långsiktig livskvalitet
- 7. Innovation och lärande** – Arkitektur ska bidra med rum för innovation och lärande
- 8. Gemensam utveckling** – Arkitektur ska bidra till gemensam utveckling

Mål

Varje mål beskriver prioriteringar och vad Södertälje vill uppnå. Målen hänger många gånger samman och skulle passa in under flera målområden. Oavsett var de behandlas, är avsikten att helheten ska täcka in det mest väsentliga.

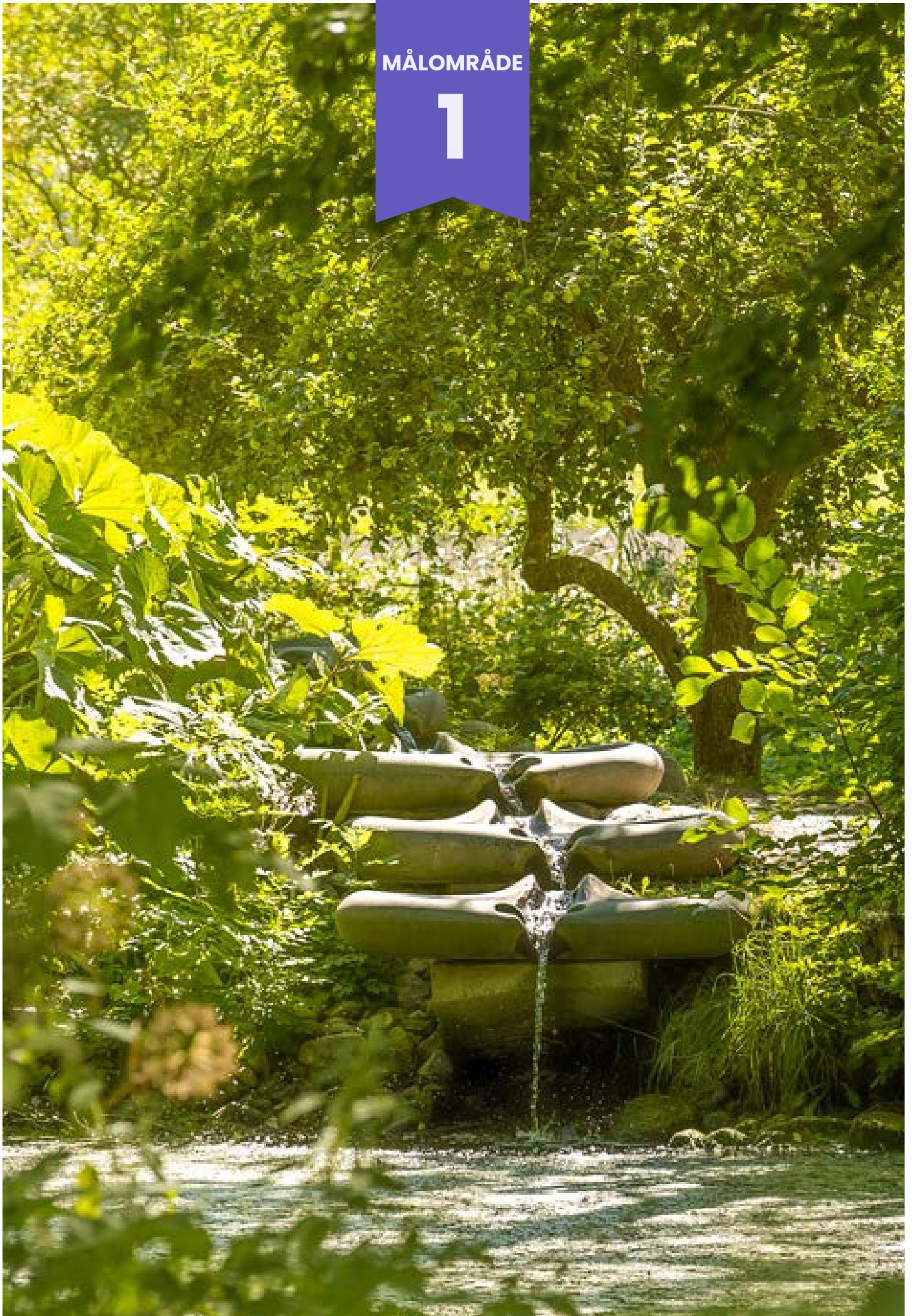
Utifrån målen ska konkreta aktiviteter formuleras i kommande handlingsplaner för att sedan konkretiseras i nämndernas och bolagens verksamhets- och affärsplaner. Arkitekturstrategin ska vägleda så att varje projekt bidrar till att målen uppfylls.

Mål för hållbar arkitektur

1. **Miljö, klimat och framtiden** – *Arkitektur inom planetens gränser*
 - 1.1 klimatanpassa och klimatsäkra alla projekt
 - 1.2 förstärka och integrera ekosystemtjänster i alla projekt
 - 1.3 nyttja upphandling och beställning som hållbarhetsverktyg och systematiskt följa upp kraven
2. **Helhetssyn** – *Arkitektur är en del av en helhet*
 - 2.1 presentera och utvärdera en tydlig arkitektonisk idé i alla projekt
 - 2.2 utveckla varje plats utifrån sina unika kvalitéer och förutsättningar
 - 2.3 värna våra unika stads- och landskapsbilder
3. **Upplevelse och sinnena** – *Arkitektur har upplevelser för alla sinnen*
 - 3.1 planera för både mångfunktionella och särskilt urformade platser
 - 3.2 öka orienterbarheten och läsbarheten i den byggda miljön
 - 3.3 verka för offentlig konst, sinnliga upplevelser och detaljrikedom
4. **Identitet** – *Arkitektur skapar stärkt identitet*
 - 4.1 låt Södertäljes olika profilbärare speglas i den byggda miljön
 - 4.2 skapa framtida kulturmiljöer med nyskapande arkitektur
 - 4.3 värna och utveckla Södertäljes kulturmiljöer genom att använda platsens identitet och karaktär som utgångspunkt för utveckling
5. **Gemenskap** – *Arkitektur ger en trygg gemenskap*
 - 5.1 planera för flerfunktionella miljöer där alla har möjlighet att mötas
 - 5.2 planera miljöer som upplevs som tillgängliga och trygga året runt
 - 5.3 verka för blandade och levande stadsmiljöer både vad gäller invånare och funktioner
6. **Livskvalitet** – *Arkitektur ger långsiktig livskvalitet*
 - 6.1 prioritera barns, ungas och äldres perspektiv i alla projekt
 - 6.2 främja hälsa genom möjlighet till rörelse och tillgång till grönska och vatten
 - 6.3 tillgodose dagens och framtidens behov hos boende och bostadssökande
 - 6.4 planera för miljöer som är fria från föroreningar och störningar
7. **Innovation och lärande** – *Arkitektur ger rum för innovation och lärande*
 - 7.1 verka för pilot- och tillfälliga projekt som utmanar och testar
 - 7.2 integrera gestaltning med tekniska lösningar och infrastruktur
 - 7.3 prioritera och investera i högkvalitativa lärmiljöer
8. **Gemensam utveckling** – *Arkitektur för en gemensam utveckling*
 - 8.1 sprida och höja kunskap kring hållbart byggande, arkitektur och gestaltning inom hela kommunkoncernen
 - 8.2 använda och utveckla medborgardialoger som verktyg i planering
 - 8.3 främja ökat samarbete mellan akademi, föreningsverksamhet, näringsliv och kommunkoncernen
 - 8.4 förenkla och förbättra kommunikation genom transparenta arbetsprocesser och nyttjande av digitaliseringens möjligheter
 - 8.5 agera som förebild genom god arkitektur och processer i rollen som i planerande, byggande och förvaltande aktör
 - 8.6 säkerställa relevant arkitekt- och antikvarisk kompetens finns med i hela processen
 - 8.7 främja kommunövergripande samarbete
 - 8.8 rekrytera och behålla kompetent personal

MÅLOMRÅDE

1

1. Miljö, klimat och framtiden

Arkitektur inom planetens gränser

Vision – Vart vi vill komma:

I Södertälje bidrar arkitektur till att skapa hållbara livsmiljöer där alla kan leva och verka inom planetens gränser.

Strategi – Så gör vi:

Genom att sikta mot cirkulärt byggande, klimatpositiv arkitektur, utveckla ekosystem samt skapa nya värden i våra livsmiljöer kan vi minska vår klimatpåverkan och styra mot det som är långsiktigt ekonomisk hållbart. De livsmiljöer vi planerar för, renoverar och bygger idag ska kunna lösa både dagens och morgondagens förändrade behov inom planetens gränser. I Södertälje ska långsiktig hållbarhet överordnas kortsiktiga ekonomiska överväganden när vi planerar, skapar och förvaltar våra livsmiljöer.

Mål – Därför prioriterar vi att:

- 1.1 klimatanpassa och klimatsäkra alla projekt
- 1.2 förstärka och integrera ekosystemtjänster i alla projekt
- 1.3 använda upphandling och beställning som hållbarhetsverktyg och systematiskt följa upp kraven

I en **cirkulär bygg- och rivningsprocess**

används befintliga resurser i största möjliga utsträckning. Användning av återbrukat och återvunnet material är normalfallet, och nya jungfruliga material är undantagen.

Begreppet ekosystemtjänster...

används för att skapa förståelse för att människors överlevnad och välmående är beroende av de tjänster som ekosystemen ger. Ekosystemtjänster synliggör på så sätt vårt beroende av fungerande ekosystem.

Naturbaserade lösningar

är åtgärder som utgår från de funktioner ekosystemen bidrar med, så kallade ekosystemtjänster. Rätt utformade har olika naturbaserade lösningar potential att till exempel förbättra luftkvaliteten i städer, klimatanpassa de areella näringarna och främja folkhälsa.

Inriktning – Arkitektur inom planetens gränser

1.1 – klimatanpassa och klimatsäkra alla projekt

Byggsektorn står för en mycket stor del av de globala utsläppen, och en byggnad står ofta i minst 100 år efter att den uppförts. Vilka material och tekniker som används, och hur byggnader och miljöer utformas och placeras, har stor betydelse för miljö- och klimatpåverkan under hela byggnadens livscykel – från att materialen utvinns, framställs och transporteras, till byggfasen, användningsfasen och slutligen vid demontering eller rivning. Det mest hållbara huset är det som inte behöver byggas. Behovet av nya byggnader kan minskas genom att lokaler samutnyttjas eller genom att befintliga byggnader anpassas till nya användningar. För att gå från dagens linjära produkt- och avfallsflöden till en cirkulär bygg- och rivningsprocess behövs förändringar i organisation, affärsmodeller och arbetsätt. Genom klimatanpassning och klimatsäkring kan vi undvika, förebygga och minska sårbarheten vid naturkatastrofer; men också möta de klimatförändringar vi redan nu ser. Arkitektur ska skapas inom planetens gränser.

1.2 – förstärka och integrera ekosystemtjänster i alla projekt

Klimatanpassning och värdet av ekosystemtjänster ska beaktas i samhällsplaneringen för att säkerställa långsiktigt hållbara lösningar. När kommunen växer behöver vi säkerställa att viktiga grönområden bevaras och att ekosystemtjänster ingår i samhällsbyggandet. Ett förändrat och mer oberäkneligt klimat ställer också stora krav på både utformning av nya byggnader och offentliga miljöer. Dessa måste kunna hantera såväl mer nederbörd som mer torka och längre somrar med längre och mer frekventa värmeböljor. Material, växtval, placering och utformning behöver anpassas för det. Det förändrade klimatet innebär också vissa möjligheter som kan utnyttjas, såsom minskat behov av uppvärmning och längre växtsäsonger. För att skapa långsiktig hållbarhet är det viktigt att så långt som möjligt skapa med naturen och integrera relevanta ekosystemtjänster och naturbaserade lösningar i alla projekt.

1.3 – använd upphandling och beställning som hållbarhetsverktyg och systematiskt följa upp kraven

I den omställning världen går in i kommer det som inte är ekologiskt hållbart bli kostsamt och på sikt utgöra en ekonomisk risk. Det finns behov av att utveckla styrmedel och verktyg som synliggör den långsiktiga kostnaden och som styr mot det som är ekonomiskt och ekologiskt hållbart i längden. Nationellt utvecklas lagstiftningen ständigt inom dessa områden och det är viktigt att följa den utvecklingen. Södertäljes kommunkoncern spenderar stora summor på att handla upp tjänster och varor med påverkan på den byggda miljön. Upphandling bör ske med fokus på hållbarhet och kvalitativa aspekter, så att ett långsiktigt fördelaktigt resultat uppnås. Vid upphandlingar av tjänster kring offentligt byggande och anläggning ska relevant arkitektkompetens vara med och säkerställa att upphandlingen ger rätt arkitektonisk nivå.

1.1 Att anpassa befintliga byggnader efter nya användningsområden är ett bra sätt att hushålla med våra resurser. Bilden visar hamnmagasinet i Uthamnen.

Foto: Pontus Orre

1.2 Klimatanpassning och värdet av ekosystemtjänster ska beaktas i samhällsplaneringen för att säkerställa långsiktigt hållbara lösningar. Bilden visar Körsbärslunden Gillberga i Enhörna. Foto: Karin Nygren

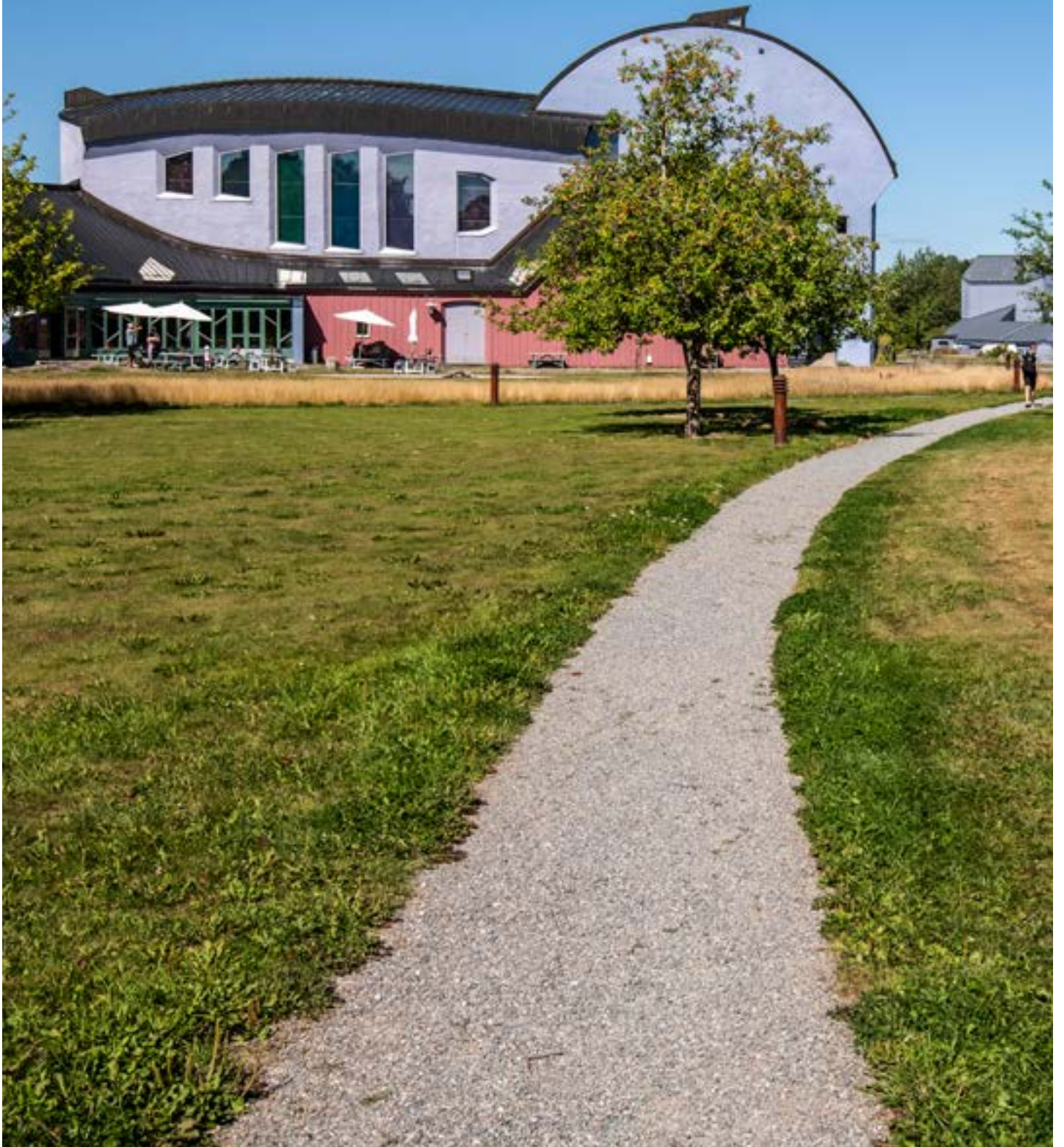

1.2 För att skapa långsiktig hållbarhet är det viktigt att så långt som möjligt skapa med naturen och integrera relevanta ekosystemtjänster och naturbaserade lösningar i alla projekt. Bilden visar dagvattendamm i Glasberga.

Foto: Pontus Orre

MÅLOMRÅDE

2

2. Helhetssyn

Arkitektur är en del av en helhet

Vision – Vart vi vill komma:

I Södertälje bidrar arkitektur till att varje plats har en tydlig identitet och utformas som en del av en helhet.

Strategi– Så gör vi:

Genom att varje plats utvecklas utifrån sina förutsättningar och medvetet länkas ihop kan vi skapa en varierad och sammanhållen kommun med liv och rörelse i Södertälje. De naturliga förutsättningarna i Södertälje kommun är varierade och därför en utmärkt grund för stor variation av attraktiva gestaltade livsmiljöer. Vårt strategiska läge ger också god potential för vistelse såväl som för förflyttning, både på land och vatten. Vi har en helhetssyn och förståelse för delarnas betydelse när vi planerar, bygger och förvaltar Södertäljes livsmiljöer.

Mål – Därför prioriterar vi att:

- 2.1 presentera och utvärdera en tydlig arkitektonisk idé i alla projekt
- 2.2 utveckla varje plats utifrån sina unika kvalitéer och förutsättningar
- 2.3 värna våra unika stads- och landskapsbilder

En arkitektonisk idé

Definierar projektets innehåll och vision. På ett kommunikativt sätt förmedlas hur kvalitéter och lösningar håller ihop genom projektet och knyter an till platsen. En arkitektonisk idé kan innehålla både fysiska och metafysiska referenser.

Stads- och landskapsbild

Stads- och landskapsbilden kan avse hur en byggd miljö eller ett mer öppet landskap kan uppfattas på olika avstånd och i förhållande till varandra, men kan också avse exempelvis hur enskilda gaturum är utformade.

Inriktning – En del av en helhet

2.1 – presentera och utvärdera en tydlig arkitektonisk idé i alla projekt

En bra arkitektur bygger på goda förutsättningar och en tydlig arkitektonisk idé. För att skapa dessa goda förutsättningar behövs både helhetssyn och förståelse för delarnas betydelse och hur de hålls samman. Från markens naturliga förutsättningar och befintliga kulturmiljöer till människors livsmiljöer och de ekonomiska villkor som råder. Arkitektur bidrar med ett sätt att kombinera dessa, genom planering, byggande och förvaltning för att skapa långsiktigt hållbar stadsplanering; både utifrån förutsättningarna och genom att skapa miljöer som bidrar till fysiskt och psykiskt välbefinnande, och som underlättar för människor att leva cirkulärt och hållbart i vardag och till fest.

2.2 – utveckla varje plats utifrån sina unika kvalitéter och förutsättningar

Varje plats har sina egna förutsättningar och egna proportioner som präglas av landskapet, materialitet, byggnader och byggnadsplacering, slutenhet och öppenhet. Detta skapar en särskild livsmiljö för platsen som grundar sig i lokalkunskap, platsförutsättningar, platsanvändning och den känsla som påverkar vår upplevelse och vår trivsel. De möjligheter som de naturliga förutsättningarna ger genom närhet till vatten, variation i jordmån och höjdskillnader i topografin följs också av begränsningar. Vi ska verka för en likvärdig gestaltning av offentliga miljöer med omsorg och kvalitet i hela kommunen. Extra uppmärksamhet bör dock ges till kommunens tätorter då de verkar som mötesplatser för många. Särskild uppmärksamhet, varsamhet och omsorg bör ges till stadskärnan Södertälje som också är en av regionens åtta regionala stadskärnor som många besöker, verkar och bor i. Södertälje stadskärna har en lång historia som behöver bevaras samtidigt som moderna tillägg ska få ta plats. Det kräver tydliga och transparenta processer och hög kvalitet i arkitektonisk gestaltning av det som kan bli framtidens kulturmiljöer.

2.3 – värna våra unika stads- och landskapsbilder

Inget projekt kan hanteras utan att ta hänsyn till omgivningen. [Enligt Plan- och bygglagen, PBL](#), ska varje projekt ses utifrån ett helhetsperspektiv i relation till stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av en god helhetsverkan. Landskapet och landskapsbild omfattar både rural och urban miljö. Platsens specifika landskapskaraktär, landskapselement och landskapsbild kan stärka en plats om de tas tillvara vid utformande av nya livsmiljöer. Det kan handla om siktlinjer, utblickar, natur, topografi och befintlig bebyggelse som alla kan bidra till en attraktiv landskapsbild. En generell utgångspunkt för bebyggelse i topografiskt varierande miljöer är att låta planeringen och bebyggelsen förstärka den naturliga miljön. Det kan exempelvis åstadkommas genom att placera höga hus högt och låg bebyggelse lågt, att så långt det är möjligt undvika irreversibla ingrepp som sprängning och byggande på åkermark eller sådana ingrepp som tar lång tid att reparera som avverkning av stora träd. Här är det extra viktigt att göra bedömningar och analyser i enlighet med Boverkets råd för att säkerställa en god helhetsverkan.

2.1 En bra arkitektur bygger på goda förutsättningar och en tydlig arkitektonisk idé. Bilden visar en tillbyggnad till Novalisgymnasiet, Järna.
Foto: Tove Entin

2.2 Utveckla varje plats utifrån sina unika kvalitéer och förutsättningar. Bilden visar terränganpassad bebyggelse på Bruksgatan.
Foto: Sofi Cyréus

2.3 En generell utgångspunkt är att så långt det är möjligt undvika irreversibla ingrepp som sprängning och byggande på åkermark. Bilden visar rapsfält på Mörkö.
Foto: Crisp Film

MÅLOMRÅDE

3

3. Upplevelser och sinnena

Arkitektur har upplevelser för alla sinnen

Vision – Vart vi vill komma:

I Södertälje bidrar arkitektur till livsmiljöer av hög kvalitet som erbjuder upplevelser för alla sinnen.

Strategi – Så gör vi:

Genom ett medvetet och systematiskt angreppssätt skapar vi en miljö som erbjuder många positiva upplevelser under dygnets alla timmar. En livsmiljö som är vacker och trivsamt, främjar hälsan och underlättar för sina användare. I Södertälje kommun skapar vi god arkitektur som berikar platsen, rummet och dess användares sinnliga upplevelser genom att använda genomtänkta material, skalor, volymer, färgsättning och gestaltning anpassad till sitt sammanhang.

Mål – Därför prioriterar vi att:

- 3.1 planera för både mångfunktionella och särskilt urformade platser
- 3.2 öka orienterbarheten och läsbarheten i den byggda miljön
- 3.3 verka för offentlig konst, sinnliga upplevelser och detaljrikedom

Sinnlighet

Hur våra fem sinnen syn, doft, hörsel, känsel och smak stimuleras och uppfattar omgivningen utan att döma eller bedöma

Läsbarheten

Läsbarheten är avgörande för hur vi uppfattar och förstår livsmiljöer. En tydlig läsbarhet kan bland annat underlätta orienteringen, stärker trygghetskänslan och berikar upplevelsen.

Begrepp för att beskriva arkitektur och gestaltning

harmoni, hierarki, skala, rytm, balans, proportion, taktilitet, öppenhet, slutenhet, lätthet, tyngd, överordnad, underordnad, tillgänglig, hållbar, hård, mjuk, ljus, mörk. Och det är bara några exempel...

Inriktning – Upplevelser för alla sinnen**3.1 – planera för både mångfunktionella och särskilt urformade platser**

Det som påverkar ett rums kvalitet, oavsett om det är inomhus eller utomhus, är geometriska och fysiska strukturer. Rummets volym och avgränsningar underlättar både hur en rörelse genom och i rummet kan ske och var de lugna platserna finns. Vår sammantagna sinnliga upplevelse – dofter, material, akustik, belysning, vad vi ser och tar in, påverkar hur vi som individer sedan tolkar intrycken. Om vi uppfattar intrycken som som högtidlighet, makt, frihet eller instängdhet beror på erfarenhet, personlighetsdrag, kultur och tidigare upplevelser. Därför, är det viktigt att det utöver multifunktionella rum även finns flexibla och särskilt urformade rum och platser så att den enskildes behov kan tillgodoses.

3.2 – öka orienterbarheten och läsbarheten i den byggda miljön

Hur vi rör oss påverkar upplevelsen av omgivningen och omgivningen påverkar människans rörelse. Miljöer som är tydliga, lätta att överblicka och enkla att orientera sig i, har goda förutsättningar att upplevas som begripliga och angenäma och trygga. Det ska vara tydligt hur man kan röra sig längs ett stråk, till en målpunkt, över en plats eller genom ett rum. Tydlighet i vad som är offentlig och privat mark, gestaltning av rörelsestråk, belysning och i sista hand skyltning kan bidra till läsbarheten. Tydligheten kan bestå av en enhetlig arkitektur och gestaltning, återkommande detaljer och tydliga hierarkier i utformningen, för att ge några exempel. Andra begrepp som kan vara bra för att definiera både befintlig och tillkommande arkitektur och gestaltning är harmoni, balans, proportion, skala, taktilitet, öppenhet, slutenhet, lätthet, tyngd, överordnad, underordnad, tillgänglig, hållbar, hård mjuk, ljus, mörk.

3.3 – verka för offentlig konst, sinnliga upplevelser och detaljrikedom

Värden i gestaltad livsmiljö kan delas upp i materialmässiga värden och upplevelsevärden vilka i sin tur påverkar det ekonomiska värdet. De materialmässiga står för de tekniska och funktionella värdena, medan upplevelsevärden är konstnärliga, identitets- och miljöskapande värden. För att uppleva dessa värden använder människan sig av sina fem sinnen. Det kan ske både på ett medvetet och ett omedvetet plan. Kvaliteten i den sinnliga upplevelsen av skala, rytm, balans, rymd, material, textur och kulör påverkar vårt humör och hur vi mår. I mötet mellan människa och rum – det rummet kan även vara en park, ett torg, en gata, en skog eller ett fält – uppstår en känsla som vi kan kalla för förundran, en sinnlig beröring. Här spelar även konsten och gestaltningen av möbleringen en stor roll. Det är viktigt att konsten kommer in i tidiga planeringsskeden såväl som i samordning mellan projekt. Då ges möjlighet att knyta samman rumsliga sammanhang, som annars riskerar att förbises, för att skapa en tydlig helhet och ha möjlighet att integreras i gestaltningen. Det samma gäller inredning och möblering både interiört och exteriört.

3.1. Det är viktigt att det utöver multifunktionella rum även finns särskilt utformade rum och platser så att den enskildes behov kan tillgodoses. Bilden visar parkourparken vid slussen.

Foto: Södertälje kommun

3.2 . Miljöer som är tydliga, lätta att överblicka och enkla att orientera sig i, har goda förutsättningar att upplevas som begripliga och angenäma. Bilden visar stråket till Ytterjärna kulturhus.

Foto: Pontus Orre

3.3 Offentlig konst ska tidigt integreras i planeringsprocessen då det bidrar till sinnliga upplevelser. Bilden visar konstverket längs Storgatan under Storgatsviadukten vid Mäljarbron

Foto: Södertälje kommun

MÅLOMRÅDE

4

4. Identitet

Arkitektur skapar stärkt identitet

Vision – Vart vi vill komma:

I Södertälje bidrar arkitektur till stärkt attraktivitet och identitet för Södertälje som plats då, nu och i framtiden.

Strategi – Så gör vi:

Genom att lyfta fram de kulturvärden som finns i Södertälje, förvalta dem och skapa nya för framtiden bygger vi vidare på de unika och attraktiva miljöer vi stolt visar upp samtidigt som vi vågar skapa nytt och sticka ut. Södertäljes identitet ska speglas i våra livsmiljöer. Vårt kulturhistoriska arv och den unika kombinationen av stad och land, gammalt och nytt, hållbarhet och innovation, människor och mångfald ska vara synliga i våra miljöer, både de vi förvaltar och de vi skapar nya.

Mål – Därför prioriterar vi att:

- 4.1 låta Södertäljes olika profilbärare speglas i den byggda miljön
- 4.2 skapa framtida kulturmiljöer med nyskapande arkitektur
- 4.3 värna och utveckla Södertäljes kulturmiljöer genom att använda platsens identitet och karaktär som utgångspunkt för utveckling

Profilbärare

De tre profilbärarna industri i framkant, innovation och mångkultur beskriver vad vi lyfter fram när vi berättar om Södertälje på en övergripande nivå. Dessa tillgångar representerar det som är unikt för oss och som efterfrågas av våra målgrupper och framför allt är det kombinationen av de tre som gör oss unika. (Ur platsvarumärket Södertälje)

Kulturvärden

Kulturvärden handlar inte bara om de enskilda objekten med stora värden, utan i minst lika hög grad om vardagslandskapets värden, de miljöer vi rör oss i dagligdags. Mer information kring detta finns i kommunens "Inventering av kulturmiljöer.

Inriktning – Stärkt identitet

4.1 låt Södertäljes olika profilbärare speglas i den byggda miljön

Arkitektur används ofta i värdeskapande syfte, för att lyfta fram en företeelse, ett företag eller en plats. I Södertäljes platsvarumärke anges positionen, det som skiljer Södertälje från andra platser som "Där världarna möts". Profilbärarna – det som vi lyfter fram extra, är industri i framkant, innovation och mångkultur. Profilbärarna lämpar sig särskilt att lyfta fram för att stärka Södertäljes identitet genom att dessa kan ges tydligt uttryck i den bebyggda miljön och därmed skapa värde både för verksamheterna, medborgarna och besökare i Södertälje kommun.

4.2 skapa framtida kulturmiljöer med nyskapande arkitektur

I Södertälje har vi möjligheter som inte finns någon annanstans. Genom att agera förebildligt och medvetet satsa på våra kulturmiljöer och god gestaltning kan vi bygga på vår unika plats i världen och förstärka Södertäljes attraktionskraft för både boende, besökare och näringsliv. Att bygga med hög kvalitet i både material och omsorgsfull gestaltning är ett sätt att skapa goda livsmiljöer som kan utgöra en del av vårt kulturarv till framtiden. Historien har visat att det ofta är de mest debatterade och bearbetade förslagen som sedan blir de mest omhuldade och bevaransvärda.

4.3 värna och utveckla Södertäljes kulturmiljöer genom att använda platsens identitet och karaktär som utgångspunkt för utveckling

Södertälje är en kommun som innehåller både intressanta fornlämningar, den medeltida staden, ett högkvalitativt modernistiskt centrum, tätorter som har vuxit upp kring framdragandet av järnvägen och kring industriernas utveckling samt en stor landsbygd med varierande landskapstyper och bebyggelse präglad av de stora säterierna. Viktiga karaktärsdrag i en miljö, utöver byggnadsverken i sig, kan vara siktlinjer som ger möjlighet till långa tidsdjup, karaktärsbärande topografi, mellanrum i stadsväven, inslag av grönska i ett bostadsområde, volymer såsom byggnadsvolymer eller träd och buskar, byggnadsmaterial, växtmaterial, dess färgsättning, placering i landskapet, markanvändning, mönster och strukturer. Dessa historiska avtryck ska i sin tur förenas med nya behov och ges ett samtida uttryck. Landskapsbild och stadsbild är viktiga i dessa sammanhang. Södertäljes landskapstyper består huvudsakligen av skogshöjdslandskap, jordbrukslandskap och Mosaiklandskap som beskrivs i "Riktlinjer för bostadsbyggande på landsbygden" (antaget styrdokument). Stadsbilden för staden Södertälje är viktig för kommunens identitet och präglas av kanalen som förbinder Mälaren och Östersjön och de branta skogsklädda backarna och höjderna med huvudsakligen senvuxen tall som även ger den centrala staden sin varma ton. Den återspeglas i den befintliga bebyggelsen med i huvudsak varma jordtoner med mindre inslag av mjuka pastelltoner. Kulturvärden liksom kvaliteter och karaktär i landskapet och den befintliga bebyggelsen ska vara utgångspunkter när ny bebyggelse planeras.

4.1 .Profilbärarna - det som vi lyfter fram extra, är industri i framkant, innovation och mångkultur. Bilden visar Astra Zeneca-området Snäckviken i centrala Södertälje.

Foto: Pontus Orre

4.2 Att bygga med hög kvalitet i både material och omsorgsfull gestaltning är ett sätt att skapa goda livsmiljöer som kan utgöra en del av vårt kulturarv till framtiden. Bilden visar Nibble gård ladugård.

Foto: Åke E:son Lindman

4.3 . Kulturvärden liksom kvaliteter och karaktär i landskapet och den befintliga bebyggelsen ska vara utgångspunkter när ny bebyggelse planeras. Bilden visar Torekällberget i vintersnö.

Foto: Pontus Orre

MÅLOMRÅDE

5

5. Gemenskap och trygghet

Arkitektur ger en trygg gemenskap

Vision – Vart vi vill komma:

I Södertälje bidrar arkitektur till att skapa trygghet och tillit genom utformning av livsmiljöer som främjar social integration och interaktion.

Strategi – Så gör vi:

Genom att skapa en mångfald av trygga, inspirerande och varierade livsmiljöer som bidrar till inkludering och samhörighet mellan människor skapar vi en trygg gemenskap.

Oavsett om det handlar om att ta plats i det publika rummet, att våga gå ut under kvällstid, om behov av att bryta segregation, eller möjligheten att få en egen bostad och försörja sig kan arkitektur bidra till social integration och interaktion och bjuda in till ett stadsliv som är till för alla och rikt på mångfald.

Mål – Därför prioriterar vi att:

- 5.1 planera för flerfunktionella miljöer där alla har möjlighet att mötas
- 5.2 planera miljöer som upplevs som tillgängliga och trygga året runt
- 5.3 verka för blandade och levande stadsmiljöer både vad gäller invånare och funktioner

Inriktning – En trygg gemenskap

5.1 – planera för flerfunktionella miljöer där alla har möjlighet att mötas

Utformningen av våra livsmiljöer påverkar inte bara hur vi upplever olika platser utan även hur de används och av vem. Arkitektur och gestaltning är på så sätt demokratiska frågor och handlar om hur den bebyggda miljön kan bidra till att alla ska kunna verka, bo och delta i samhället på lika villkor. Segregation i den fysiska miljön handlar om skillnader som uppstår mellan individer med olika bakgrund och hur vi samlas på olika typer av platser, så kallade rumsliga skillnader. Att delta i sociala sammanhang och dela plats med andra ökar förståelsen för och omtanken om varandra.

Tillgänglighet

Tillgänglighet är att så många som möjligt ska kunna delta i samhället på lika villkor.

Den byggda miljön ska kunna användas både av personer som har full rörlighet och personer som använder till exempel rullstol, rollator eller käpp.

Även personer som har nedsatt syn, nedsatt hörsel eller nedsättning av andra orienteringsförmågor ska kunna använda den byggda miljön.

5.2 – skapa miljöer som upplevs som tillgängliga och trygga året runt

Tillgänglighet och trygghet handlar om att minska barriärer, öka aktiviteten, rörelsefriheten och förbättra upplevelsen av våra livsmiljöer. Genom att skapa förutsättningar för mer liv och rörelse i Södertälje under större delar av dygnet kan arkitektur bidra till en trygg gemenskap. Att skapa trygga livsmiljöer där gång- och cykel samt kollektivtrafik prioriteras i högre utsträckning i samhällsplaneringen bidrar till ett mer jämställt och jämlikt samhälle eftersom dessa färdmedel används i högre utsträckning av kvinnor och barn. Åtgärder som bidrar till att kvinnor och barn känner sig trygga samt att de kan röra sig fritt i det offentliga rummet är en viktig pusselbit för att åstadkomma jämställdhet, tillgänglighet och trygghet i den byggda miljön och samhället i stort. Genom att minska barriärer för rörelsefrihet, erbjuda trygga platser som är överblickbara och trivsamt belysta, kan fysisk planering skapa ett tryggare samhälle där fler har möjlighet att styra och bestämma över sin vardag.

5.3 – verka för blandade och levande stadsmiljöer både vad gäller invånare och funktioner

Forskning visar att variation, i form av till exempel olika upplåtelseformer, hustyper och prisnivåer skapar fler tillfällen för människor i olika ålder, med olika bakgrund och i olika livssituationer att mötas. Det bidrar till minskad segregation och en bättre social sammanhållning. Forskning visar också att en ökad delaktighet i samhället kan kopplas till den upplevda tryggheten. Utformning som främjar interaktion mellan människor skapar trygga livsmiljöer för oss alla. Exempel på sådan utformning är bottenvåningar med många entréer och aktiviteter synliga från gatan, aktiviteter som stadsodling som lockar till längre vistelse på en plats.

5.1 Att delta i sociala sammanhäng och dela plats med andra ökar förståelsen för och omtanken om varandra. Bilden visar prideparaden.
Foto: Ellinor Collin

5.2 Att prioritera gång och cykel bidrar till ett mer jämställt samhälle eftersom dessa färdmedel används i högre utsträckning av kvinnor och barn. På bilden visas Korpudsparken.
Foto: Pontus Orre

5.3 Östertälje är exempel på ett område med mycket villor som kompletterats med flerbostadshus. Bilden visar Igelsta strand i vinterskrud.
Foto: Sofi Cyréus

MÅLOMRÅDE

6

6. Livskvalitet

Arkitektur ger långsiktig livskvalitet

Vision – Vart vi vill komma:

I Södertälje bidrar arkitektur till att skapa hälsosamma livsmiljöer som främjar hög livskvalitet för alla i alla åldrar.

Strategi – Så gör vi:

Genom att prioritera livsmiljöer som gynnar både levande ekosystem och människans välbefinnande kan vi skapa långsiktig livskvalitet. Långsiktig livskvalitet förutsätter ett samspel mellan ekosystemen, den fysiskt byggda miljön och de sociala faktorerna som formar stadsdelar och platser. Det handlar om att se kopplingen mellan social, mental liksom fysisk hälsa och våra livsmiljöer som en självklarhet. Vi ska prioritera tillgängliga platser för lek och rekreation, ren luft och vatten, bra kommunikation, grönska och ett behagligt klimat samtidigt som vi förebygger social isolering, utanförskap, mental ohälsa och tillgodoser dagens och framtidens behov hos boende och bostadssökande. Genom att se till barns, ungas och äldres perspektiv kan arkitektur främja livskvalitet och förenkla livet för alla i alla åldrar.

Mål – Därför prioriterar vi att:

- 6.1 prioritera barns, ungas och äldres perspektiv i alla projekt
- 6.2 främja hälsa genom möjlighet till rörelse och tillgång till grönska och vatten
- 6.3 tillgodose dagens och framtidens behov hos boende och bostadssökande
- 6.4 planera för miljöer som är fria från föroreningar och störningar

Vad menar vi med livskvalitet?

”Livskvalitet omfattar individens uppfattning om sin situation i tillvaron utifrån den kultur och det värdesammanhang som hon befinner sig i och i relation till personliga mål, förväntningar, normer och intressen. Det är ett vitt begrepp som påverkas av individens fysiska hälsa och psykologiska tillstånd, grad av oberoende, sociala förhållanden och relationer till betydelsefulla händelser i livsmiljön”

Inriktning – Långsiktig livskvalitet

6.1 – prioritera barns, ungas och äldres perspektiv i alla projekt

Forskning visar att barn och unga har betydande kunskaper och erfarenheter kring sin utemiljö, vilket inte beslutsfattare alltid tar hänsyn till. Livsmiljöer där barnens intressen vägs in är dessutom bra för alla samhällsgrupper, vilket innebär att barn och unga bör inkluderas i beslutsprocesser inom samhällsplanering¹. I Plan- och bygglagen finns regler för medborgarnas inflytande i planprocessen, både barn och vuxna, har lika rätt att lämna sina synpunkter i samrådskedet. FNs bankonvention är också lag sedan 2020. En avgörande faktor för att lyckas anlägga ett barnperspektiv i den kommunala fysiska planeringen är att det finns förankring och engagemang i frågan på alla nivåer. Det är därför viktigt att medverka till livsmiljöer som sammantaget understödjer social, mental och fysisk hälsa där livskvaliteten förbättras för alla delar av befolkningen.

6.2 – främja hälsa genom möjlighet till rörelse och tillgång till grönska och vatten

Tillgång till grönska och hur mycket vi rör på oss har stor betydelse för vår hälsa. Lättillgängliga aktiviteter som att gå och cykla har stor potential att få människor att röra på sig mer. Viktiga faktorer för viljan att promenera är närhet till service och målpunkter men också att omgivningen är estetiskt tilltalande och upplevelserik. Miljön behöver också upplevas trygg, säker och tillgänglig. För att bevara den biologiska mångfalden är det viktigt att den gröna infrastrukturen har god kvalitet och god konnektivitet, det vill säga att olika större områden med goda livsmiljöer ligger nära varandra eller sammanbinds med spridningskorridorer. Möjligheten till lek och rörelse har stor betydelse för barns fysiska och kognitiva utveckling. Tillräckligt stora lektytor med naturlig vegetation och varierad terräng har mätbart positiva effekter jämfört med miljöer där leken begränsas till små ytor utan naturliga inslag.

6.3 – tillgodose dagens och framtidens behov hos boende och bostads-sökande

Södertälje kommun har ett ansvar att kunna erbjuda ett hem till de som är i behov av det. Bostadsforskning visar att en otrygg bostadssituation får stora konsekvenser för individens välbefinnande. I forskning om ”renovräkningar” (att hyresgäster tvingas bort efter kraftiga hyreshöjningar till följd av renoveringar) har upplevelsen av osäkerheten och risken för att inte kunna bo kvar visat sig kunna leda till att människor drabbas av psykisk ohälsa.² En stor variation av bostäder med olika prisklasser, hyresnivåer och upplåtelseformer är avgörande för att tillgodose behovet.

6.4 – planera för miljöer som är fria från föroreningar och störningar

Vår livskvalitet påverkas av vår miljö. Buller, luftföroreningar och höga lufttemperaturer kan leda till hälsoproblem och till och med dödsfall. Hur livsmiljöer utformas och var stråk och vistelseplatser placeras har stor betydelse för lokalklimatet och upplevelsen av ljus och grönska liksom hur mycket föroreningar och störningar vi utsätts för. Även i inomhusmiljöer ska hälso- och miljöfarliga liksom allergena ämnen undvikas.

¹ Nordenfors, Monica. (2010). Delaktighet – på barns villkor? Göteborg/Stockholm: Elanders. s.7 http://www.tryggaremanskligare.goteborg.se/pdf/publikation/Delaktighet_pa_barns_villkor_web.pdf

² Listerborn, Carina. (2020). Bostadsotrygghet. Det villkorade boendet.

6.1 .Prioritera barn, ungas och äldres perspektiv i alla projekt. Bilden visar en danslektion med barn. Foto: Pontus Orre

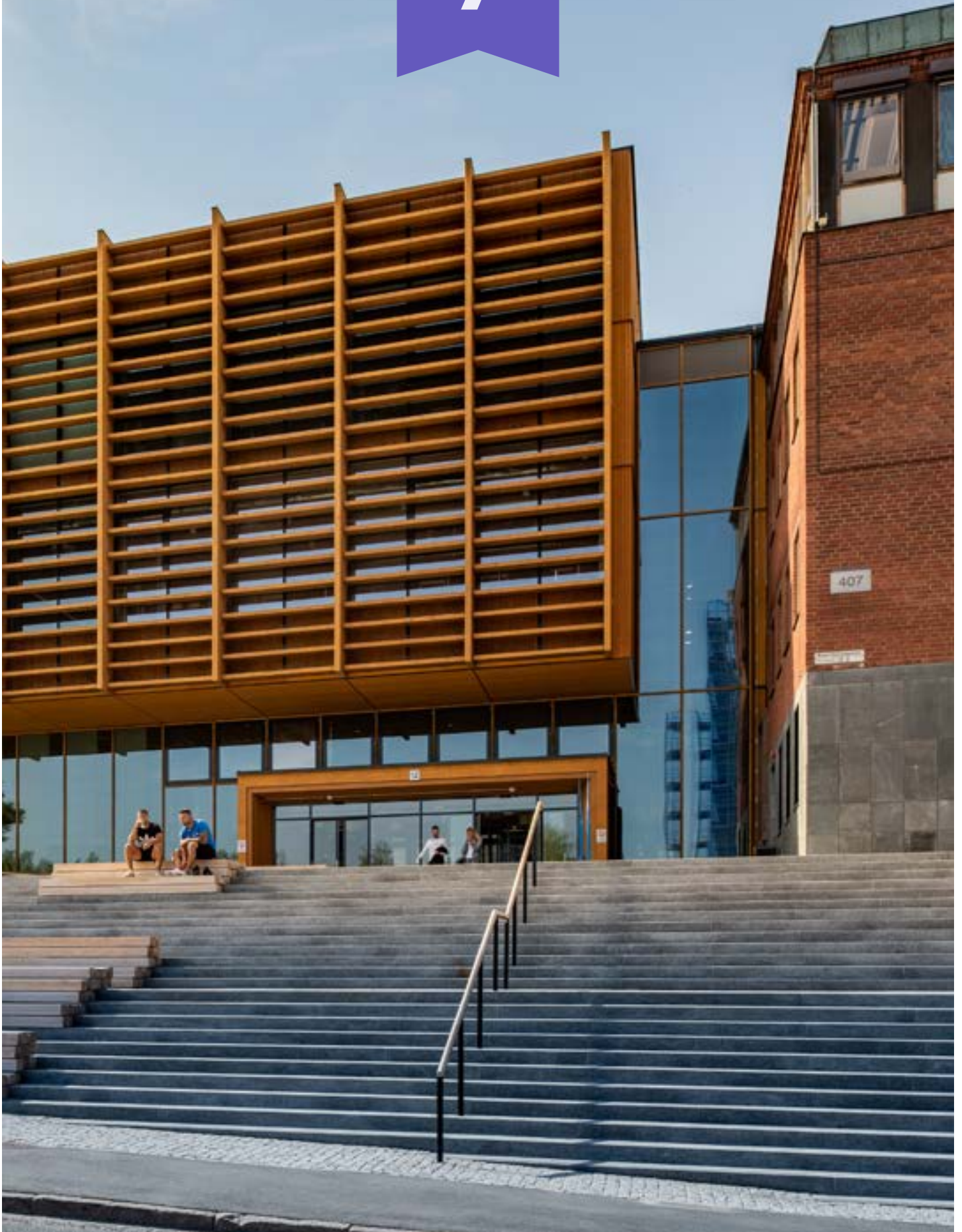
6.2 Tillgång till grönska och hur mycket vi rör på oss har stor betydelse för vår hälsa. Lättillgängliga aktiviteter som att gå och cykla har stor potential att få människor att röra på sig mer. Bilden visar utegym med fotbollsplan och cykelstråk i Hölö. Foto: Pontus Orre

6.3 Tillräckligt stora lektytor med naturlig vegetation och varierad terräng har mätbart positiva effekter jämfört med miljöer där leken begränsas till små ytor utan naturliga inslag. Bilden visar Trollskog i Järna. Foto: Tove Entin

MÅLOMRÅDE

7

7. Innovation och lärande

Arkitektur ger rum för innovation och lärande

Vision – Vart vi vill komma:

I Södertälje bidrar arkitektur till en kunskapskommun där det är lätt att utveckla idéer, verksamheter och drömmar.

Strategi – Så gör vi:

Genom att synliggöra innovation och forskning i stadsbilden bidrar arkitektur till Södertäljes utveckling. Vi tar vara på och medverkar till att utveckla nya idéer, metoder, verktyg och arbetssätt inom arkitektur som speglar Södertäljes plats i framkant när det gäller forskning och utveckling. Det ska vara synligt i gestaltning för näringsliv och infrastruktur, offentliga platser och egen verksamhet. Särskilda satsningar på innovationsprojekt, digitalisering inom samhällsbyggnadsprocesser, högkvalitativa lärmiljöer och mötesplatser samt ett etablerat samarbete med akademien säkerställer en dynamisk kommun och arkitektur för framtiden.

Mål – Därför prioriterar vi att:

- 7.1 verka för pilot- och tillfälliga projekt som utmanar och testar
- 7.2 integrera gestaltning med tekniska lösningar och infrastruktur
- 7.3 prioritera och investera i högkvalitativa lärmiljöer

Inriktning – Rum för innovation och lärande

7.1 - verka för pilot- och tillfälliga projekt som utmanar och testar nytt

I en föränderlig, global värld behöver Södertälje vara en konkurrenskraftig kommun med rum för nya idéer, innovation, tillfälliga projekt och framtidsforskning. En kommun som står stadigt på flera olika ben, som vågar utmana och testa nytt för att möta framtiden, oavsett hur den ser ut. Vi har potentialen att bli ett nav för innovationer som visar vägen mot en hållbar utveckling. Vi ska stötta, uppmuntra och skapa miljöer som lockar innovatörer. Med lekfullhet och humor bidrar arkitekturen till att skapa flexibla rum och en kreativ miljö. Arkitekturtävlingar och innovationsupphandlingar är exempel på det.

Innovationsupphandling

”Innovationsupphandling: upphandling som främjar utveckling och införande av nyskapande och bärkraftiga lösningar, innovationer.”

Innovationsupphandling kan användas när en upphandlande organisation har ett behov som inte kan lösas av marknaden, utan det krävs utveckling och kanske till och med forskning, för att leverantörerna ska ta fram en ny vara eller tjänst.

7.2 - integrera gestaltning med tekniska lösningar och infrastruktur

En god arkitektur integrerar tekniska, funktionella, ekologiska och konstnärliga aspekter i det byggda. Tekniska lösningar och infrastrukturanläggningar kan ha en stor påverkan på livsmiljöer och behöver därför gestaltas med stor omsorg. Genom att prioritera och integrera gestaltning med tekniska lösningar kan vi skapa miljöer som har många funktioner samtidigt, t.ex. något som löser en teknisk utmaning som en transformatorstation för att säkertälla elförsörjning, samtidigt som gestaltningen tillför en estetisk kvalitet och byggnadsverket tillhandahåller ett praktiskt skydd mot vinden på en plats. Det kan också vara ett sätt att överbrygga målkonflikter och samnyttja yta.

7.3 - prioritera och investera i högkvalitativa lärmiljöer

Samhället, arbetslivet och världen är i ständig förändring. Hur ser vi till att alla hänger med och bidrar? Forskning visar att genomtänkta och rätt utformade lärmiljöer kan påverka inläringen på ett positivt sätt.³ Högkvalitativa lärmiljöer är inkluderande, flexibla och hälsosamma. Om- eller nybyggnad av skolor, förskola och andra lärmiljöer är tunga investeringar, men en investering i högkvalitativa lärmiljöer är också en investering i Södertäljes framtid. Dessa lärmiljöer nyttjas även för idrotts- och kulturaktiviteter på fritiden vilket bidrar indirekt till det formella lärandet. När vi investerar i lärmiljöer investerar vi i barnens framtidstro och ett hållbart Södertälje. På [boverkets hemsida](#) finns många tips kring utveckling av skolors och förskolors fysiska miljö. Även vuxnas lärmiljöer är viktiga. En fortsatt utveckling av Södertälje Science Park tillsammans med KTH i Södertälje är viktig för industrin och samhällsutvecklingen. För att attrahera studenter och forskare är det avgörande att kunna erbjuda högkvalitativa lärmiljöer som matchar vardagen och förbereder för morgondagen.

³ Tanner, C.K. (2000), "The influence of school architecture on academic achievement", Journal of Educational Administration, Vol. 38 No. 4, pp. 309-330. <https://doi.org/10.1108/09578230010373598>

7.1 Med lekfullhet bidrar arkitekturen till att skapa flexibla rum och en kreativ miljö. Bilden visar en tillfällig utställning i Turingelunden.
Foto: Nivå Landskap

7.2 .Genom att prioritera och integrera gestaltning med tekniska lösningar kan vi skapa miljöer som har många funktioner samtidigt, t.ex. något som löser en teknisk utmaning samtidigt som gestaltningen tillför en estetisk kvalitet. Bilden visar Södertäljebron.
Foto: Pontus Orre

7.3 Om- eller nybyggnad av skolor, förskola och andra lärmiljöer är tunga investeringar, men en investering i högkvalitativa lärmiljöer är också en investering i Södertäljes framtid. Bilden visar Viksbergs skolområde med konstnärlig utsmyckning.
Foto: Liza Simonsson

MÅLOMRÅDE

8

8. Gemensam utveckling

Arkitektur för en gemensam utveckling

Vision – Vart vi vill komma:

I Södertälje bidrar arkitektur till att vi skapar av våra livsmiljöer tillsammans med medborgare och samhällets övriga aktörer.

Strategi – så gör vi

Genom att agera som förebild och utveckla strategisk samverkan mellan olika aktörer både internt och externt kan vi skapa lika möjligheter för alla att vara aktiva i byggandet av vår gemensamma framtid. Det handlar om att aktivt bjuda in till medborgardialoger och öppna processer, att erbjuda stöd, samarbeten och återkoppling från planering och upphandling till genomförande, förvaltning och återbruk. Grupper i samhället som kan ha svårt att få sina behov tillgodosedda bereds möjlighet att delta genom företrädare från samverkansorgan. Vi dokumenterar, kommunicerar och satsar på tvärsektoriellt samarbete med transparens, samverkan och framtidstro som ledord.

Mål – Därför prioriterar vi att:

- 8.1 sprida och höja kunskap kring hållbart byggande, arkitektur och gestaltning inom hela kommunkoncernen
- 8.2 använda och utveckla medborgardialoger som verktyg i planering
- 8.3 främja ökat samarbete mellan akademi, föreningsverksamhet, näringsliv och kommunkoncernen
- 8.4 förenkla och förbättra kommunikation genom transparenta arbetsprocesser och nyttjande av digitaliseringens möjligheter
- 8.5 agera som förebild genom god arkitektur och processer i rollen som i planerande, byggande och förvaltande aktör
- 8.6 säkerställa relevant arkitekt- och antikvarisk kompetens finns med i hela processen
- 8.7 främja kommunövergripande samarbete
- 8.8 rekrytera och behålla kompetent personal

Inriktning – En gemensam utveckling

Målområde 8 består av mål som är förutsättningar för att säkerställa resurser till övriga målområden.

8.1 – sprida och höja kunskap kring hållbart byggande, arkitektur och gestaltning inom hela kommunkoncernen

Att öka kunskap och kompetens ger engagemang och är en förutsättning för att arkitekturstrategin ska få genomslag i Södertälje. För att målet med arkitekturstrategin ska kunna nås behöver kunskapen om omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer finnas inom hela kommunkoncernen, inte enbart på samhällsbyggnadskontoret, men även inom de områden som förvaltar miljöer för exempelvis vård, skola, omsorg och anläggningar såsom idrottshallar och -platser. Uppföljning och utvärdering av utförda projekt gynnar lärandet och kan effektivisera, minska kostnader, förbättra processer och påverka det byggda resultatet positivt.

8.2 – Använda och utveckla medborgardialoger som verktyg i planering

Ingen känner sin närmiljö bättre än de som bor och verkar där. Det är därför viktigt att ta del av deras kunskaper och ge återkoppling inom rimlig tid. Ett sätt att göra det på är genom tillfälliga konstprojekt eller tydlig skyltning på platser som planeras utvecklas.

Rätten och möjligheten att vara aktiv medborgare och att forma villkoren för beslutsfattandet ska vara jämställd. Genom att bedriva ett uthålligt och långsiktigt förbättringsarbete med att stärka ungdomsinflytandet, förbättra medborgardialoger och utveckla arbetet med delaktighet kan medborgarnas möjlighet att påverka kommunens utveckling bli starkare.

8.3 – främja ökat samarbete mellan akademi, föreningsverksamhet, näringsliv och kommunkoncernen

Utmaningen att bryta stuprörstänkandet och att arbeta med helhetsperspektiv inom arkitektur lyfts ofta fram. Att etablera ett samarbete är relativt resurskrävande, men rätt genomfört kan det skapa effektivitet och synergier.

8.4 – förenkla och förbättra information och kommunikation genom transparenta arbetsprocesser och nyttjande av digitaliseringens möjligheter

För att förbättra kommunikationen behöver återkopplingar och uppföljningar vara konsekventa, transparenta och effektiva. Digitalisering ger möjlighet till effektivare arbetssätt, ökad tillgänglighet och förenklad kommunikation.

8.5 – agera som förebild genom god arkitektur och processer i rollen som planerande, byggande och förvaltande aktör

Vi behöver vara en kommun som agerar som förebild och där aktörer kan samarbeta tillsammans för att skapa synergieffekter som gynnar flera.

8.1 Kunskap om omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer behöver finnas i hela kommun-koncernen. Bilden visar Hölöskolan.

Foto: Pontus Orre

8.2 Använda och utveckla medborgar-dialoger som verktyg i planeringen. Bilden visar Hackathon 2020.

Foto: Fredrik Sederholm

8.3 Främja ökat samarbete mellan akademi, föreningsverksamhet, näringsliv och kommunkoncernen. Bilden visar vindträdet på Tom Tits experiment.

Foto: Tom Tits

8.6 – säkerställa relevant arkitekt- och antikvarisk kompetens finns med i hela processen från ekonomisk planering till förvaltning

De som ansvarar för upphandlingar i ett byggprojekt, eller förvaltande av befintliga miljöer, behöver kunskap för att kunna ställa rätt kvalitetskrav och ta in rätt kompetenser. Tillgång till relevant arkitektkompetens liksom, i relevanta fall, antikvarisk kompetens, internt och externt är en förutsättning för hållbara livsmiljöer. Ekonomiska och planeringsmässiga förutsättningar för en god arkitektur bör baseras på relevant kunskap och inriktning redan i kommunens olika underlag för långsiktig investeringsplanering såsom i kommunens lokalförsörjningsmodell.

8.7 – främja kommunövergripande samarbeten

En bra samverkan och goda samarbeten är avgörande för god kvalitet i gestaltningen. Omställningen från en mer förvaltande hållning till en mer utvecklande tar tid och Södertälje behöver fortsätta sitt arbete med samverkan och processer inom kommunkoncernen för att nå en god arkitektur som också är långsiktigt hållbar.

8.8 – rekrytera och behålla kompetent personal

Tillgången till kompetenta medarbetare är en förutsättning för god arkitektur i Södertälje. Det är också en förutsättning för att kommunen ska kunna utöva sina myndighetsuppdrag på ett likvärdigt och rättssäkert sätt. För att Södertälje kommun ska kunna rekrytera och behålla kompetent personal behöver arbetsplatsen erbjuda flexibilitet, kompetensutveckling och en kreativ och attraktiv arbetsmiljö.

8.4 Förenkla information och kommunikation genom transparenta arbetsprocesser och nyttjande av digitaliseringens möjligheter. Bilden visar medarbetarna i Stadshuset.

Foto: Scandinav

8.5 Agera som förebild genom god arkitektur. Bilden visar entrén till KTH campus.

Foto: Anders Bobert

8.6 Säkerställa att relevant arkitektkompetens finns med under hela processen. Bilden visar arkitekt med skissblock i Stadshuset.

Foto: Pontus Orre

Ansvar, uppföljning och styrning

Ansvar

Södertälje kommuns nämnder och bolagsstyrelser ansvarar för att driva en effektiv verksamhet inom sitt uppdrag utifrån lagstiftning, politiska mål, bolagsordningar, ägardirektiv, reglementen, styrdokument och ekonomiska förutsättningar.

Nämnder, förvaltningar och bolag ansvarar för arbetet inom sina respektive ansvarsområden och ska ta hänsyn till arkitekturstrategin i sin egen planering och uppföljning av mål och resultat i syfte att koncernen ska arbeta gemensamt för att nå kommunens ambitioner för hållbart byggande i Södertälje.

Handlingsplan

Arkitekturstrategin kommer att åtföljas av handlingsplaner för att beskriva vilka konkreta åtgärder som kan användas för att genomföra strategin. Där beskrivs också vilka prioriteringar och metoder, samt hur strategiernas inverkan på målen ska följas upp. För att förverkliga strategin krävs ett fortsatt målinriktat arbete.

Uppföljning och revidering

Återkoppling av erfarenheter hjälper kommunen att utveckla arbetet med arkitektur och den gestaltade livsmiljön. För att få en bild av om strategin verkligen gör någon nytta – att den byggda miljön faktiskt blir bättre för människor som bor och verkar i den – behöver resultatet i den färdiga miljön utvärderas.⁴

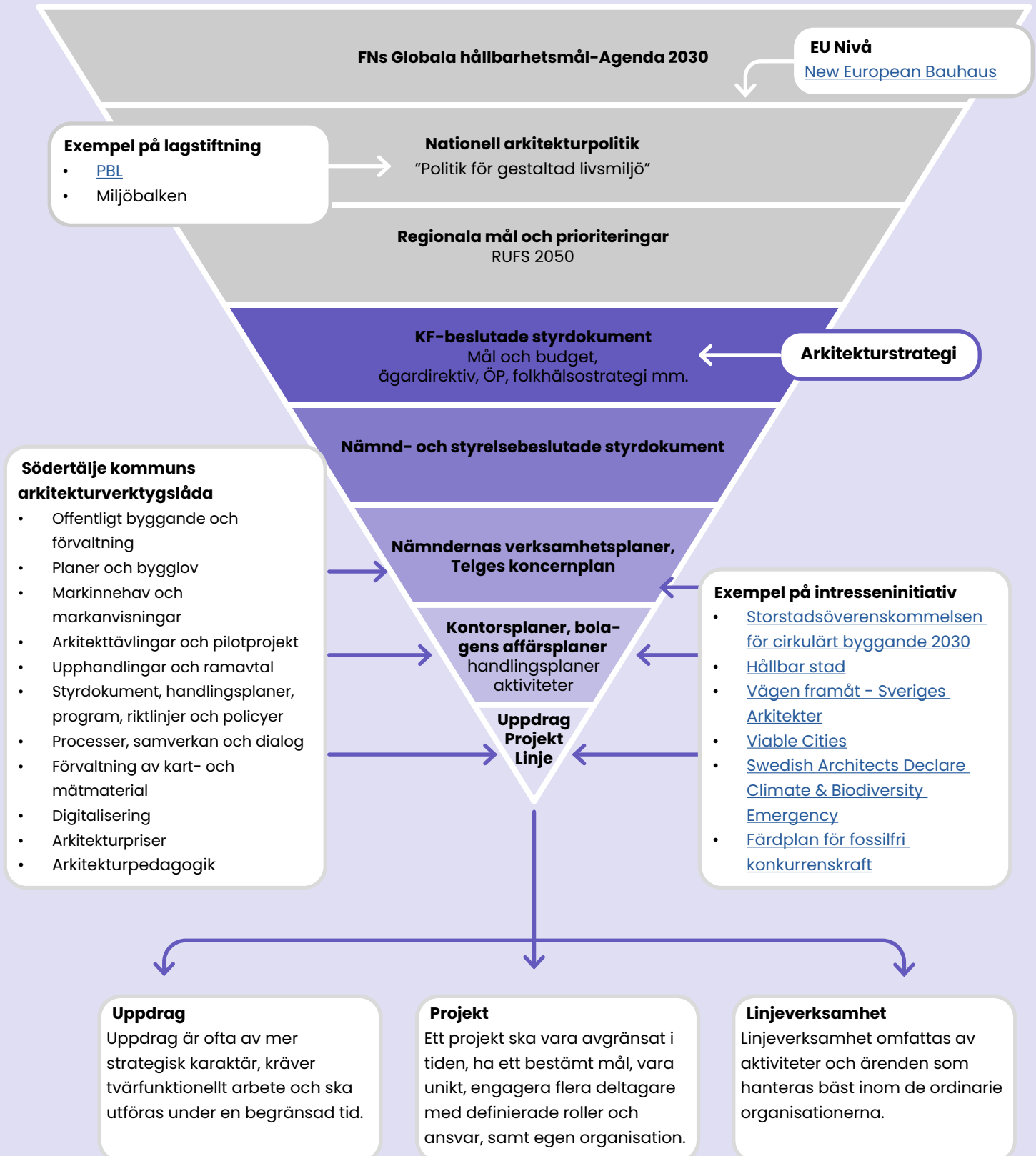
Kommunstyrelsen har det övergripande ansvaret för uppföljning av arkitekturstrategin. Arbetet ska följas upp årligen och bereds av samhällsbyggnadskontoret genom delårsbokslut. Uppföljning ske under Q3. Samhällsbyggnadskontoret är dokumentansvarig. Som dokumentansvarig ansvarar kontoret för att sammanställa och redovisa effekterna av kommunens samlade insatser utifrån arkitekturstrategins målområden och mål. Arkitekturstrategin ska aktualitetsprövas eller revideras senast år 2025.

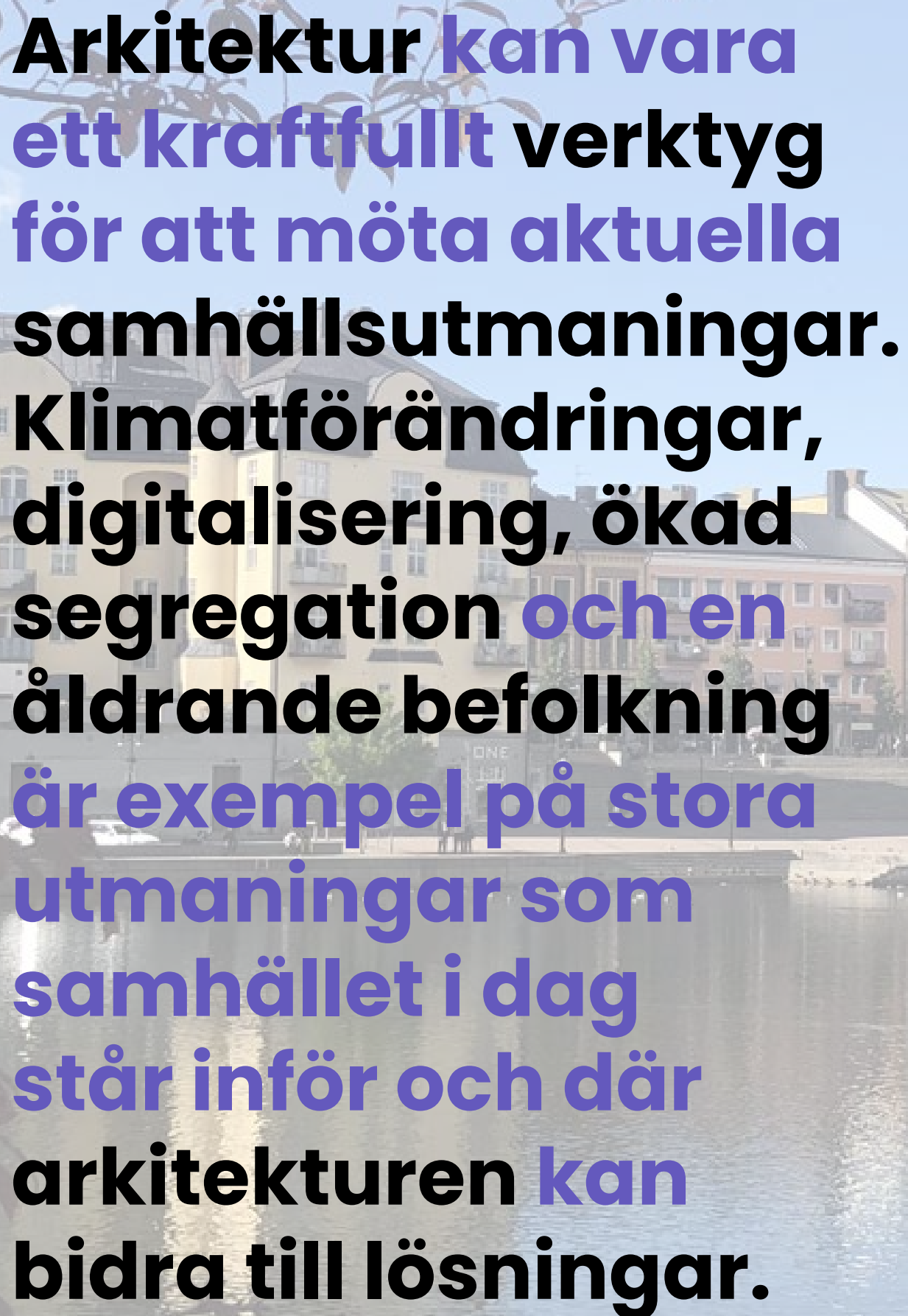
Styrning

Det finns en mängd mål, strategier och dokument som dels sätter ramen för arkitekturstrategin, dels har andra viktiga kopplingar till strategin. Innehållet i flera av de målområden och mål som tas upp i arkitekturstrategin berörs också i andra styrdokument. Syftet med att de finns med i arkitekturstrategin är för att visa hur dessa är kopplade till just arkitektur, gestaltade livsmiljöer och hållbart byggande, vilket inte alltid är tydligt där de förekommer i andra dokument.

⁴ Boverket (2020). Sammanfattning av vägledning om arkitekturstrategier. <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/arbetssatt/arkitekturstrategi/vagledning-arkitekturstrategier/sammanfattning/> Hämtad 2021-11-16.

Strategi och Styrning – från global till lokal nivå

Arkitektur kan vara ett kraftfullt verktyg för att möta aktuella samhällsutmaningar. Klimatförändringar, digitalisering, ökad segregation och en åldrande befolkning är exempel på stora utmaningar som samhället i dag står inför och där arkitekturen kan bidra till lösningar.

Del 2 – Fördjupande material

Kommunens olika roller och verktyg⁵

Södertälje kommun har flera olika roller inom arkitektur, samhällsbyggnad och förvaltning av kulturmiljöer. Det är väsentligt att skilja på rollen som myndighetsutövare och rollen som till exempel byggherre eller fastighetsägare. De olika rollerna ger olika verktyg och möjligheter att påverka utformningen av den fysiska miljön.

Roller

Offentligt byggande och förvaltning

Södertälje kommun och kommunala bolag bygger och förvaltar många av kommunens byggnader och miljöer. I rollerna som beställare, byggherre och förvaltare kan Södertälje kommun föregå med gott exempel och leverera, men också inspirera andra till nytänkande och god arkitektur. Det är även viktigt att de som budgeterar, planerar, driftar och förvaltar livsmiljöer har tillräcklig kunskap och ges möjlighet att delta i planeringen.

Kommunala bolag - Telge koncernen

Genom sin verksamhet kan de kommunala bolagen ha en stor strategisk betydelse för att kunna förverkliga arkitekturstrategins vision. De kommunala bolagen har också inflytande på kvaliteten i arkitektur och gestaltning av offentliga rum och allmänna platser i kommunen. Liksom de även har stor betydelse för förvaltning av flertalet viktiga kulturhistoriska och offentliga miljöer inom kommunen.

Planer och bygglov

Den byggda miljöns kvaliteter läggs i stor utsträckning fast genom plan- och bygglovsprocessen. Genom att i alla skeden lägga vikt vid utformningen av strukturer, utemiljöer och byggnader kan god gestaltning främjas.

Markinnehav och markanvisningar

Kommunkoncernens markägande är en viktig resurs i samband med hållbar utveckling. Hur och när markanvisningar sker kan styra både urvalet av intressenter och det byggda resultatet.

Upphandling, beställning och ramavtal

Södertälje kommunkoncern spenderar stora summor på att handla upp tjänster och varor med påverkan på den byggda miljön. Kravställning, beställning och upphandling bör ske med fokus på hållbarhet och kvalitativa aspekter, så att ett långsiktigt fördelaktigt resultat uppnås.

Attraktiv arbetsgivare

Tillgången till kompetenta medarbetare är en förutsättning för god arkitektur i Södertälje. För att Södertälje kommun ska kunna rekrytera och behålla kompetent personal behöver arbetsplatsen erbjuda flexibilitet, kompetensutveckling och en attraktiv arbetsmiljö.

⁵ Anpassad från: Malmö stad 2021. https://malmo.se/download/18_4cc964c317575b479b-d10acl/1607002724887/Arkitekturstaden%20Malm%C3%B6.webb.pdf sida 88. Hämtat 2021-09-22

Verktyg

Arkitekttävlingar, pilotprojekt och tillfälliga projekt

Arkitekttävlingar, parallella uppdrag, pilotprojekt och tillfälliga projekt är metoder som kan användas för att belysa och testa komplexa stadsbyggnadsuppgifter ur flera perspektiv och få fram nya infallsvinklar och förslag.

Strategisk planering och styrdokument

Strategisk planering är grunden för att kunna sätta mål, göra prioriteringar och konkretisera ambitioner i Mål och budget. Styrdokument på olika teman eller för geografiska områden, kan utgöra kunskapsunderlag och tydliggör inriktningar för hur kommunen ska förvaltas och utvecklas.

Uppföljning och utvärdering

Uppföljning och utvärdering av utförda projekt gynnar lärandet och kan förbättra processer och påverka det byggda resultatet positivt.

Lagstöd – Plan- och Bygglagen, Miljöbalken, Kulturminneslagen m.fl.

I dessa lagar finns ett flertal bestämmelser vars kärna är att verka för en god arkitektur, bevarande av kulturmiljöer och god gestaltad livsmiljö även om dessa begrepp inte alltid ordagrant återfinns i lagarna.

Arkitekturpedagogik

Genom rådgivning och upplysning i arkitekturfrågor involveras politiker, tjänstemän och medborgare närmare i formandet av Södertälje. Ökad kunskap är gynnsamt för medborgarinflytande och medskapande.

Processer, samverkan och dialog

Tydliga processer för samverkan och dialog mellan olika aktörer, externa och interna, medborgare, politiker och andra kompetenser främjar utbyte av olika perspektiv och föder ny kunskap, vilket ofta är en viktig förutsättning för att kunna förstå och lösa komplexa utmaningar.

Arkitekturpriser

Genom att premiера framstående hållbar arkitektur som tillvaratar och utvecklar estetiska, konstnärliga och kulturhistoriska värden uppmärksammas och uppmuntras god arkitektur.

Förvaltning av kart- och mätmaterial

Tillgång till högkvalitativt kart- och mätmaterial kan effektivisera och underlätta processer inom arkitektur och påverka det byggda resultatet. Södertälje kommun arbetar för att skapa en förvaltning med lättillgänglig, öppen data för medborgare och medarbetare.

Digitalisering

Digitalisering ger effektivare arbetssätt, ökad tillgänglighet och service. Lärdomar som pandemin har medfört, t.ex. förbättrade digitala arbetssätt, är en potential i arbetet med arkitektur.

Forskning och innovationsprojekt

Förforskning och innovationsprojekt föder ny kunskap samtidigt som Södertälje syns på nationella och internationella arenor. Kommunkoncernen behövas rustas och riggas för att hantera den höga efterfrågan.

Arbetsprocess och bakgrund

Sammanfattning

Uppdrag

Beställare: Kommunstyrelsen via stadsdirektör Rickard Sundbom (etapp 1-2), Stefan Hollmark (etapp 3)

Uppdragstagare: Samhällbyggnadskontoret

Utförare: Samhällsbyggnadskontoret/Strategienheten

Beredande nämnd: Stadsbyggnadsnämnden

Beslutande nämnd: Kommunfullmäktige

Arbetsprocess i tre etapper

Etapp 1 2019–2020 : Inriktningsbeslut för strategin, charette och enkät, förarbete där utredningar och nulägesanalys gjordes, samt förslag på strategins innehåll och avgränsningar togs fram.

Etapp2, 2020–2021: Framtagning av strategidokumentet, förankring och remissförfarande samt framtagande av samtalsguide.

Etapp 3, vår 2022: Inarbetning av synpunkter från inkomna remissvar och stadsbyggnadsnämndens beslut om komplettering av konsekvensjusteringar, framtagning av en samtalsguide, samt genomförande av en medborgarenkät.

Arbetsprocess fördjupning

Under etapp 1 gjordes enkät gjordes tidigt i processen. Läs "En enkät" på sida 55. En Charette genomfördes också i inledande skede tillsammans med White arkitekter. Projektgruppen tittade också på hur andra kommuner i Sverige arbetat med sina arkitekturstrategier, tog fram textmaterial och genomförde en workshop med stadsbyggnadsnämnden. I det tidigare planerade slutskedet av processen skulle möten ha hållits i referensgrupper. Det hindrades tyvärr av utbrottet av COVID-19 pandemin som också var en stor del i att färdigställandet senarelagts.

Under etapp två har strategidokumentet bearbetats inför remiss till nämnder och bolagsstyrelser.

Under den avslutande etappen har synpunkter från remissinstanser inarbetats, dokumentet har kompletterats med bilder och en samtalsguide med praktiska exempel tagits fram.

Projektgrupp och konsulter

En projektgrupp bestående av representanter från olika enheter på Samhällsbyggnadskontoret och stadsantikvarie arbetade gemensamt. Under perioden maj till november 2019 leddes arbetet av White arkitekter. Därefter bearbetades materialet först av projektgruppen och efter en internremiss sammanställdes strategin av utföraren. Lista på projektdeltagare finns på "Arkitekturstrategi deltagare i projektgruppen Etapp 1-3:" på sida 75.

Uppdragsbeskrivning

Arkitekturstrategin ska vara ett styrande dokument för kommunkoncernen. Den ska precisera översiktsplanens mål samt ge en framtida vision gällande utformning av framtida livsmiljöer. Det finns flera syften med att ta fram en arkitekturstrategi. Förutom att den ska öka kunskapen kring gestaltning, trivsel, trygghet och attraktivitet ska den också göra arbetet mer effektivt.

I Södertäljes översiktsplan Framtid Södertälje anges att en Arkitekturstrategi skall tas fram. Även i Södertälje kommuns mål och budget har attraktiva Södertälje och hållbarhetsaspekterna lyfts fram. Arbetet med en arkitekturstrategi påbörjades under 2018. Med anledning av den nya nationella politiken för arkitektur, form och design, (Nytt nationellt mål införs för arkitektur-, form- och designpolitiken CKrU1, beslutad 2018-05-24.) sökte samhällsbyggnadskontoret få ett förtydligande av uppdraget att ta fram en arkitekturstrategi för Södertälje kommun så att uppdraget även utgår från den nationella politiken för arkitektur form och design, samt regeringens proposition (Prop. 2017/18:110) och boverkets förarbeten i samband med framtagandet av den samma (Rapport 2017:12 Underlag till nationell arkitekturpolicy).

I januari 2019 tog Stadsbyggnadsnämnden beslutet att:

”Inriktningen för Arkitekturstrategi – hållbart byggande i Södertälje kommun ska följa den nationella politiken för arkitektur form och design samt anpassas till Södertälje kommuns förhållanden och tidigare inriktning enligt FRAMTID SÖDERTÄLJE”.

Samhällsbyggnadskontoret har haft uppdraget sedan den senaste översiktsplanen beslutades 2013. Det finns inget tidigare dokument med samma inriktning, dock har arkitektur haft en mer framskjuten plats i Södertäljes tidigare historia och är ett viktigt sätt att hålla samman gestaltungsfrågor varför frågan åter aktualiserats för att kunna åstadkomma ett attraktivt Södertälje och ge den växande kommunen en nystart för att ännu tydligare utveckla sina livsmiljöer.

Stadsbyggnadsnämnden är beredande nämnd och Kommunfullmäktige är beslutande nämnd för arkitekturstrategin.

Den interna projektbeställningen inom samhällsbyggnadskontoret trycker extra på vikten av att öka kunskapen om arkitektur och hållbart byggande genom att ha det som ett särskilt projekt mål för framtagandet av arkitekturstrategin.

331

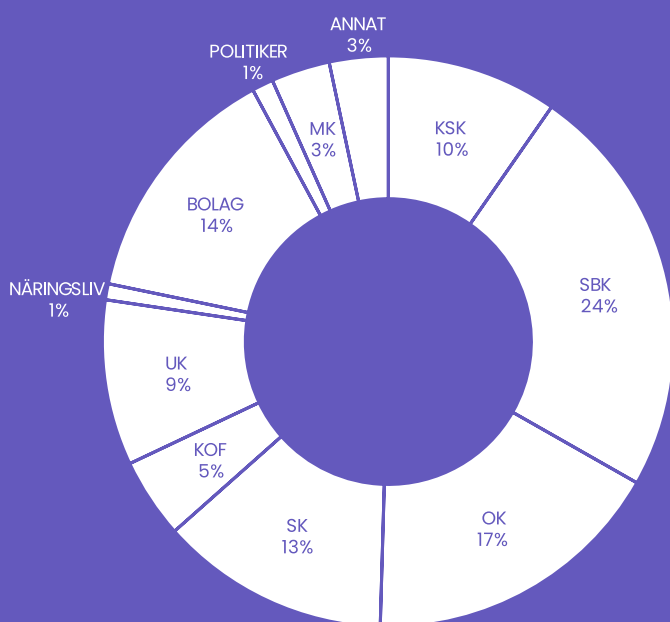
Södertälje kommun
284 (85,8 %)

Telgebolagen
47 (14,2 %)

Enkät svar

En enkät togs fram under 2019 för att forma arkitekturstrategin. Alla medarbetare i kommunkoncernen var välkomna att svara.

Det kom in 331 svar från koncernen.

Svarsfrekvens

KSK - Kommunstyrelsens kontor - 32 (9,67 %)

SBK - Samhällsbyggnadskontoret - 78 (23,56 %)

OK - Omsorgskontoret - 57 (17,22 %)

SK - Socialkontoret - 43 (12,99 %)

KOF - Kultur- och fritidskontoret - 15 (4,53 %)

UK - Utbildningskontoret - 31 (9,37 %)

Destination/Näringsliv - 3 (0,91 %)

Telgebolagen 46 (13,9 %)

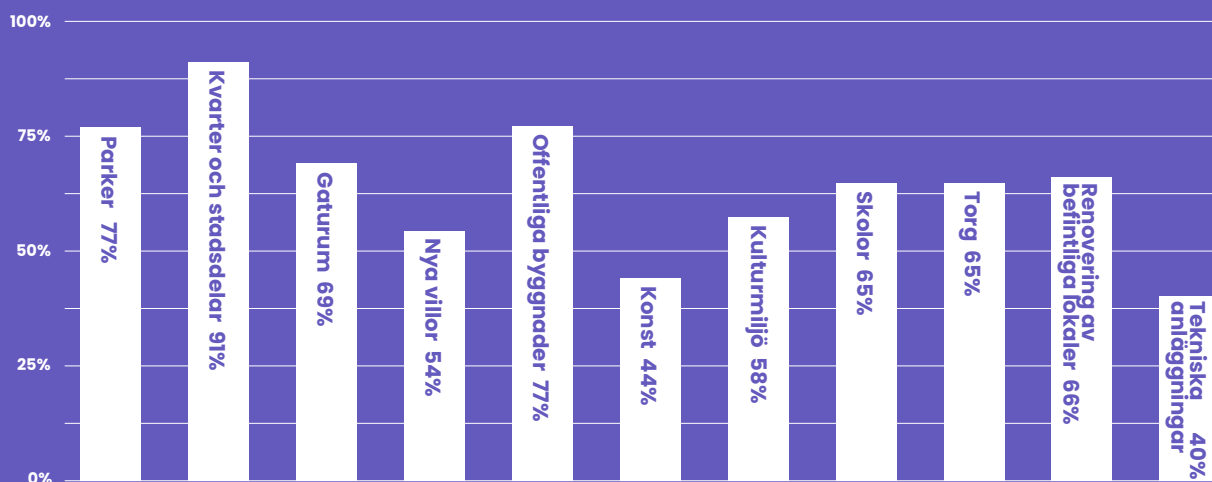
Förtroendevalda politiker 4 (1,21 %)

MK - Miljökontoret - 11 (3,32 %)

Annat: 11 (3,32 %)

Är arkitektur en väsentlig fråga i Södertälje?

Inom vilka av nedanstående områden anser du att hållbart byggande, arkitektur och gestaltning är en väsentlig fråga?

En enkät

En enkät togs fram under 2019 för att forma arkitekturstrategin och alla medarbetare i kommunkoncernen var välkomna att svara. Det kom in 331 svar från koncernen.

De svarande jobbade mestadels på samhällsbyggnadskontoret, men många svar kom även från andra kontor. Av de svarande hade cirka en fjärdedel någon form av utbildning inom hållbart byggande, arkitektur och gestaltning, cirka en tredjedel arbetade med utformning av byggnader och/eller fysisk miljö.

När det gäller arkitekturens relevans i Södertälje svarade 82% ett eller två på en tiogradig skala från ja, definitivt (1) till Nej inte alls (10) på frågan "Anser du att hållbart byggande, arkitektur och gestaltning är en viktig fråga för Södertäljes utveckling i stort". Mer än hälften svarade att hållbart byggande arkitektur och gestaltning är en väsentlig fråga för: Utformning av parker, stadsplanering av kvarter och stadsdelar, utformning av gaturum, byggande av nya villor, byggande av offentliga lokaler, Kulturmiljöer, utformning av skolor, gestaltning av torg och renovering av befintliga lokaler. När det gäller byggnaders värde, handelsvärde, funktionsvärde, symbolvärde, socialt värde, miljömässigt värde och kulturellt värde svarade de allra flesta att det påverkas helt eller delvis av hållbart byggande, arkitektur och gestaltning.

41% anser att de inte har, eller delvis inte har tillräckliga kunskaper kring hållbart byggande, arkitektur och gestaltning för att utföra sina arbetsuppgifter.

61% anser att kunskaperna inom kommunkoncernen som helhet inte är tillräckliga. De egenupplevda bristerna spänner från generella kunskaper om arkitektur till bristande kunskaper om material och livscykelanalyser, medan de generella bristerna upplevs i ett större perspektiv där önskemål om mer samarbeten önskas. Upplevelsen av en avsaknad av gemensam och övergripande syn uttrycks i citat som:

"Jag saknar en gemensam syn på arkitektur och gestaltning mellan de olika kontoren samt Telgebolagen. Det är väldigt hackigt att jobba framåt i projekt när viljan/kunskapen att testa nytt inte finns."

61%

Av enkätsvaren anser att **kunskaperna inom kommunkoncernen** som helhet **inte är tillräckliga**.

41%

Av enkätsvaren anser att de **inte har**, eller delvis inte har **tillräckliga kunskaper kring hållbart byggande, arkitektur och gestaltning** för att utföra sina arbetsuppgifter.

En charette

En charette....
är en intensiv designbaserad arbetsprocess som förutsätter aktivt deltagande och en bred representation.

I arbetet med att ta fram en arkitekturstrategi för Södertälje kommuns gestaltade livsmiljöer genomfördes en charette som har utgjort startpunkten i det fortsatta arbetet.

Charetten är en intensiv designbaserad arbetsprocess som förutsätter aktivt deltagande och en bred representation.

Av den anledningen samlades ett 60-tal representanter ur Södertälje kommuns politiska- och kommunala ledning samt representanter från näringslivet, tillsammans med ett tvärvetenskapligt team från White arkitekter. Tillfället gav utrymme att fördjupa sig i tematiska frågeställningar och diskutera vad arkitektur kan göra för att svara upp mot ställda kommunala, nationella och globala mål. Syftet med övningen innefattade också en fördjupad insikt hos alla deltagare att de, som aktörer, utgör en viktig del i verkställandet av det gemensamma samhällsbyggandet i Södertälje.

Sju teman baserade på de globala målen för hållbar utveckling, den nationella politiken för arkitektur, form och design och de kommunala målen utgjorde grunden till samtalen. Varje tema diskuterades sedan i sju blandade grupper utifrån olika perspektiv och frågan som ställdes var:

Hur kan arkitektur bidra till att målen uppfylls i Södertälje kommun?

Under charetten lyftes viktiga frågor och utmaningar för Södertälje kommun och en samsyn på inriktning och olika begrepp etablerades. Resultatet av charetten utgjorde sedan utgångspunkten till arkitekturstrategin som genom detta tillfälle förankrats i så väl projektgruppen som i styrgruppen och den politiska ledningen. Resultatet gav en samlad input som bearbetats in i målformuleringar och arkitekturstrategier. Rapporten från charetten togs fram av konsultbolaget White.

Nästa steg

Arkitekturstrategin kommer att åtföljas av handlingsplaner för att beskriva vilka konkreta åtgärder som kan användas för att genomföra strategin. Dessa handlingsplaner tas med fördel fram i samarbete med andra närliggande och pågående strategier. I handlingsplaner beskrivs också vilka prioriteringar och metoder, samt hur strategiernas inverkan på målen ska följas upp. För att förverkliga strategin krävs ett fortsatt målinriktat arbete.

Prioriteringar tas fram bland annat med stöd i den enkät som genomförts hos medarbetare inom kommunkoncernen och den medborgarenkät som genomförs i strategiarbetets slutskede.

Former för kunskapshöjning för att implementera arkitekturstrategin ska tas fram som en första åtgärd.

Kommunens politiska roll för hållbara livsmiljöer

Kommunen är en politiskt styrd organisation och i ärenden inom byggnadsväsendet är det kommunfullmäktige och byggnadsnämnderna som är de politiskt styrande instanserna.

Verksamheten är till stor del reglerad i lag, främst Plan- och bygglagen (PBL, med underliggande BBR) och Miljöbalken (MB). I Södertälje kommun är Stadsbyggnadsnämnen och kommunaldelsnämnderna i Enhörna, Hölö-Mörkö, Järna, Vårdinge-Mölnbo byggnadsnämnder. Byggnadsnämnden ansvarar enligt plan- och bygglagen, PBL, för ett antal uppgifter inom lov- och byggprocessen. I Södertälje kommun ansvarar nämnden även för planering. Byggnadsnämnden är också tillsynsmyndighet enligt PBL.

Stadsbyggnadsnämnderna- Södertäljes byggnadsnämnder

De politiska ställningstagandena i stadsbyggnadsnämnderna handlar framförallt om hur mark- och vattenområden ska utvecklas, användas och bevaras. Därför är det i den översiktliga planeringen och regionplaneringen som det finns störst möjligheter till politiska överväganden. I detaljplanering är utrymmet för politiska ställningstaganden mer begränsat och i lov- och byggprocesserna finns det mycket litet utrymme för detta. Det här innebär att den övergripande inriktningen på bebyggelseutveckling och markanvändning inom kommunen avgörs av politiska ställningstaganden, ytterst av kommunfullmäktige, medan de flesta detaljfrågor i stor del saknar politiskt bedömningsutrymme.⁶Här är politikens främsta roll som möjliggörare för goda förutsättningar för tjänstemän att göra väl avvägda bedömningar enligt gällande lagar och riktlinjer.

Övriga nämnder

Flera nämnder verkar som både beställare och användare av byggda miljöer och arkitektur i Södertälje kommun. Exempel på detta är: vård- och omsorgsboenden- Omsorgsnämnderna, offentlig konst och idrottsplatser- Kultur och Fritidsnämnen, skolor och förskolor - Utbildningsnämnderna, gator och parker - Tekniska Nämnderna.

Socialnämnden har en särställning enligt PBL, och ska delta i den fysiska planeringen utöver sin roll som beställare. Kultur- och fritidsnämnden bevakar kulturmiljöfrågor i samhällsplaneringen och yttrar sig i plan- och byggnadsärenden gällande frågor inom nämndens ansvarsområden.

De tekniska nämnderna har genom förvaltning av kommunens markinnehav stor påverkan på offentliga miljöer utomhus genom gestaltning, utförande och förvaltning av gator och torg och på vad som byggs genom försäljning av mark och exploateringsavtal med externa fastighetsägare.

⁶ <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/lov--byggande/roller-och-ansvar/kommunen/>

Kommunala bolag

De kommunala bolagen har också inflytande på kvaliteten i arkitektur och gestaltning av offentliga rum och allmänna platser i kommunen, särskilt viktigt är detta i upphandling av både tjänster och varor som utförare av de beställande nämndernas byggnation.

Tillgång till kompetent och utbildad personal

Byggnadsnämnden ska till sin hjälp ha tillgång till utbildad och kompetent personal för att utföra sina uppgifter. Byggnadsnämnden ska ha tillgång till personal med sådan kompetens och utbildning att nämnden kan verka för att planering och byggande sker enligt de kvalitetskrav som samhället sätter upp. Nämnden behöver ha tillgång till personal med sakkunskap inom bland annat följande områden:

- gällande lagstiftning, regler och normer,
- byggnadsgestaltning,
- byggnadsfunktion,
- arkitekturhistoria,
- byggnadsteknik,
- installationsteknik och
- tillgänglighetskrav.

I Södertälje kommun arbetar personal som stödjer stadsbyggnadsnämnderna på Samhällsbyggnadskontoret. Undantaget är stadsantikvarien som finns på Kultur- och Fritidskontoret.

Nämndens verksamhet handlar, förutom om de konkreta ärendena, mycket om förebyggande information och rådgivning. Nämndens personal måste därför ha kompetens att förmedla information på ett sätt som gör den tillgänglig och begriplig för såväl den enskilde som olika aktörer.

Krav på arkitektutbildad person

I PBL finns det en yrkeskategori som lagen ställer krav på att byggnadsnämnden har tillgång till och det är en person med arkitektutbildning. Det ansvar och de befogenheter som kommunerna har enligt PBL kräver att de har en arkitektutbildad person. För övrig kompetens anses det ligga i kommunens eget intresse att hålla en hög standard (jfr prop. 1985/86:1 sid 309). I Södertälje kommun finns anställda som har utbildning som arkitekt, landskapsarkitekt, planeringsarkitekt och fysisk planerare.

Arkitektur i lagstiftning

I plan- och bygglagen, miljöbalken och kulturmiljölagen regleras hur mark, vatten och byggnader ska skyddas och användas. Plan- och bygglagen kan benämnas som "exploateringslag", "möjlighetslag" men också som en "avvägningslag" med syftet att väga olika särintressen mot varandra för att ur ett samhällsperspektiv vara mest lämpligt för platsen. Miljöbalken och kulturmiljölagen är mer av förbudslagar för att skydda befintliga värden i natur och bebyggelse. Det privata, näringslivet och det offentliga har alla ansvar att följa lagarna kring våra livsmiljöer. Lagarna berättar att man ska göra men inte hur man ska göra för att det ska bli bra och fungera på lång sikt. Det är här en arkitekturstrategi med efterföljande riktlinjer och policyer kan bidra som mest för att tydliggöra de mest prioriterade områdena i vår kommun.⁷

1 § PBL

I denna lag finns bestämmelser om planläggning av mark och vatten och om byggande. Bestämmelserna syftar till att, med hänsyn till den enskilda människans frihet, främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden och en god och långsiktigt hållbar livsmiljö för människorna i dagens samhälle och för kommande generationer.

PBL reglerar stora delar av perspektivet gestaltad livsmiljö

I plan- och bygglagen (2010:900), PBL, finns samhällets bestämmelser om planering av mark- och vattenområden och om byggande. Bestämmelserna reglerar både processerna och det materiella i planeringen och i byggandet, och styr således både kommuners och andra aktörers arbete på området. Av lagens inledning, i första paragrafen, framgår att bestämmelserna överensstämmer väl med den övergripande målsättningen för politikområdet för gestaltad livsmiljö (jfr prop. 2017/18:110).

PBL är den huvudsakliga lagstiftningen rörande byggnaders och bebyggelses utformning och funktion och även dess konstnärliga, kulturella, historiska och sociala värden. Lagen reglerar därför en förhållandevis stor del av perspektivet gestaltad livsmiljö. Men PBL använder inte alls begreppen arkitektur, gestaltning eller design, utan regleringen grundar sig på ett antal allmänna intressen och krav. De begrepp som används är i huvudsak följande:

- Främja ändamålsenlig struktur och estetiskt tilltalande utformning
- Hänsyn till stads- och landskapsbilden
- Hänsyn till natur- och kulturvärden
- Hänsyn till intresset av en god helhetsverkan
- Krav på god form-, färg- och materialverkan
- Krav på tillgänglighet och användbarhet
- Krav på lämplighet för sitt ändamål
- Krav på skydd och varsamhet
- Förbud mot förvanskning

⁷ Boverket (2020). Gestaltad livsmiljö och PBL. <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/pbl/>. Hämtad 2021-11-14.

På Boverkets hemsida finns vägledning och förklarande texter som ständigt utvecklas och utgör ett gott underlag för att hänvisa till relevant lag. Här finns även hänvisningar till miljöbalken och kulturmiljölagen i förekommande fall. Vi väljer därför att inte gå in i de enskilda paragraferna här utan hänvisar till Boverkets hemsida där det i skrivande stund bland annat finns följande rubriker:

- Målet gestaltad livsmiljö och PBL
- Arkitektur och PBL
- Utbildningsmaterial
- Rättsfall
- PBL Uppföljning

Inom natur- och kulturmiljöområdet är Naturvårdsverket och Riksantikvarieämbetet sektorsmyndigheter som tillhandahåller fördjupning och vägledning.

Södertäljes Översiktsplan

Framtid Södertälje 2013–2030

Södertäljes gällande översiktsplan Framtid Södertälje 2013–2030 var startskottet för framtagning av en arkitekturstrategi. Översiktsplanen togs i konsensus och prövades 2018. Aktualitetsprövningen visade att de strategiska delarna fortfarande var aktuella. Nu pågår ett arbete med en ny översiktsplan Södertälje 2050.

När det gäller arkitektur och hållbart byggande bygger arkitekturstrategin vidare på de huvudsakliga inriktningarna som finns i översiktsplanen och som betraktas som till största delen aktuella även för den kommande översiktsplanen.

Att ta fram en arkitekturstrategi anges som en viktig utvecklingsinsats för att fungera som underlag i den fortsatta planeringen. I översiktsplanen finns också principer för utveckling av staden respektive landsbygden under Del 1 kapitel 3 respektive 4. Huvudpunkterna i utveckling av staden handlar om att utveckla stadens mångfald genom funktionsblandning, utveckla urbana kvaliteter, använda stadens växtkraft för att skapa integration och attraktivitet, utveckla stadens attraktivitet för företag och utbildning, utveckla strategiskt viktiga stråk och tyngdpunkter samt odling i staden. Dessa utvecklas i styrdokumentet "Utbyggnadsstrategi" och flera av punkterna introducerades i "Program för Södertälje stadskärna 2009–2029".

När det gäller utveckling av landsbygden är huvudområdena viktig hänsyn vid planering av ny bebyggelse på landsbygden, intressekonflikter (främst lokaliseringsfrågor kopplat till bevarande av brukningsvärd jordbruksmark och tillgång till offentlig service och kollektivtrafik), tyngdpunkter på landsbygden, bebyggelse utanför tyngdpunkterna, omvandlingsområden, åkermark ängs- och hagmarker och arkitektonisk kvalitet som utvecklas i styrdokumentet "[Riktlinjer för bostadsbyggande på landsbygden](#)".

Även i del 4 tas vikten av arkitektur upp inom kap. 1 Bostäder, kap. 2 Näringsliv, handel och utbildning liksom kap. 5 Kulturmiljö. Hållbar utveckling genomsyrar hela översiktsplanen. Även de kapitel som inte nämner arkitektur omfattar hållbarhet vilket speglas i arkitekturstrategin.

3.1.6 Stadsanalyser ska skapas för alla identifierade potentiella tyngdpunkter med syfte att utveckla befintliga strukturer och samband, med en stadsövergripande helhetssyn för ögonen. Ett nytt arkitekturprogram ska stödja den utvecklingen."

RUFS 2050

RUFS 2050 – Regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen

Den regionala utvecklingsplanen är ett dokument som tagits fram regionövergripande enligt Plan- och bygglagen. Den är liksom översiktsplanen rådgivande, men också ett viktigt underlag för prioriteringar av insatser inom regionen. Södertälje kommun deltog aktivt i framtagandet och delar av centrala Södertälje är också en av nio regionala stadskärnor. Gestaltad livsmiljö ingår i RUFS 2050 i både de övergripande målen men också i andra delar.

De övergripande målen är:

1. En tillgänglig region med god livsmiljö
2. En öppen, jämställd, jämlik och inkluderande region
3. En ledande tillväxt- och kunskapsregion
4. En resurseffektiv och resiliënt region utan klimatpåverkande utsläpp

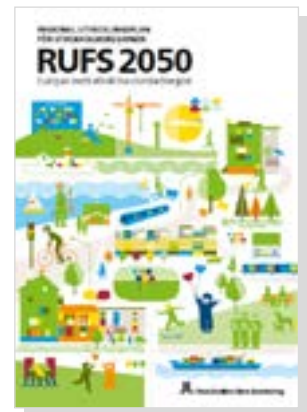
Under åren 2018–2026 arbetar regionens aktörer med att:

- öka bostadsbyggandet och skapa attraktiva livsmiljöer
- styra mot ett transporteffektivt samhälle.

Förhållningssätt i olika bebyggelsestrukturer (sid. 71–73 och plankartan) ger en bra överblick av hur den regionala bebyggelsestrukturen är indelad i olika områden beroende på läge, tillgänglighet med kollektivtrafik, typ av bebyggelse och utvecklingspotential. Vid all ny bebyggelse måste hänsyn tas till gällande riksintressen som kan påverkas vid planering och utveckling.

Även i Regionala ställningstaganden (s. 184 ff) är av vikt. Några exempel därur är: Agera tillsammans för stärkt vi-känsla. I det här avseendet är gestaltning av offentliga platser viktiga inslag, i första hand i det lokala samhället eftersom det måste finnas något att identifiera sig med och tycka om för att känna tillhörighet till en plats.

- Främja kulturdriven tillväxt Det handlar även om främjande av konstnärliga gestaltningar i stadsutvecklingen och stödsystem för näringarna att samarbeta globalt och lokalt.
- Digitaliseringen ger stora möjligheter när det gäller skapande och förmedling av kultur och behöver användas i högre utsträckning.

Övriga kommunala styrdokument

Det finns en mängd mål, strategier och dokument som dels sätter ramen för arkitekturstrategin och dels har andra viktiga kopplingar till strategin. Innehållet i flera av de målområden och mål som tas upp i arkitekturstrategin berörs också i andra styrdokument. Syftet med att de finns med i arkitekturstrategin är för att visa hur dessa är kopplade till just arkitektur, gestaltade livsmiljöer och hållbart byggande, vilket inte alltid är tydligt där de förekommer i andra dokument.

Övriga styrdokument som behandlar området arkitektur, gestaltning och hållbart byggande är:

Beslutade

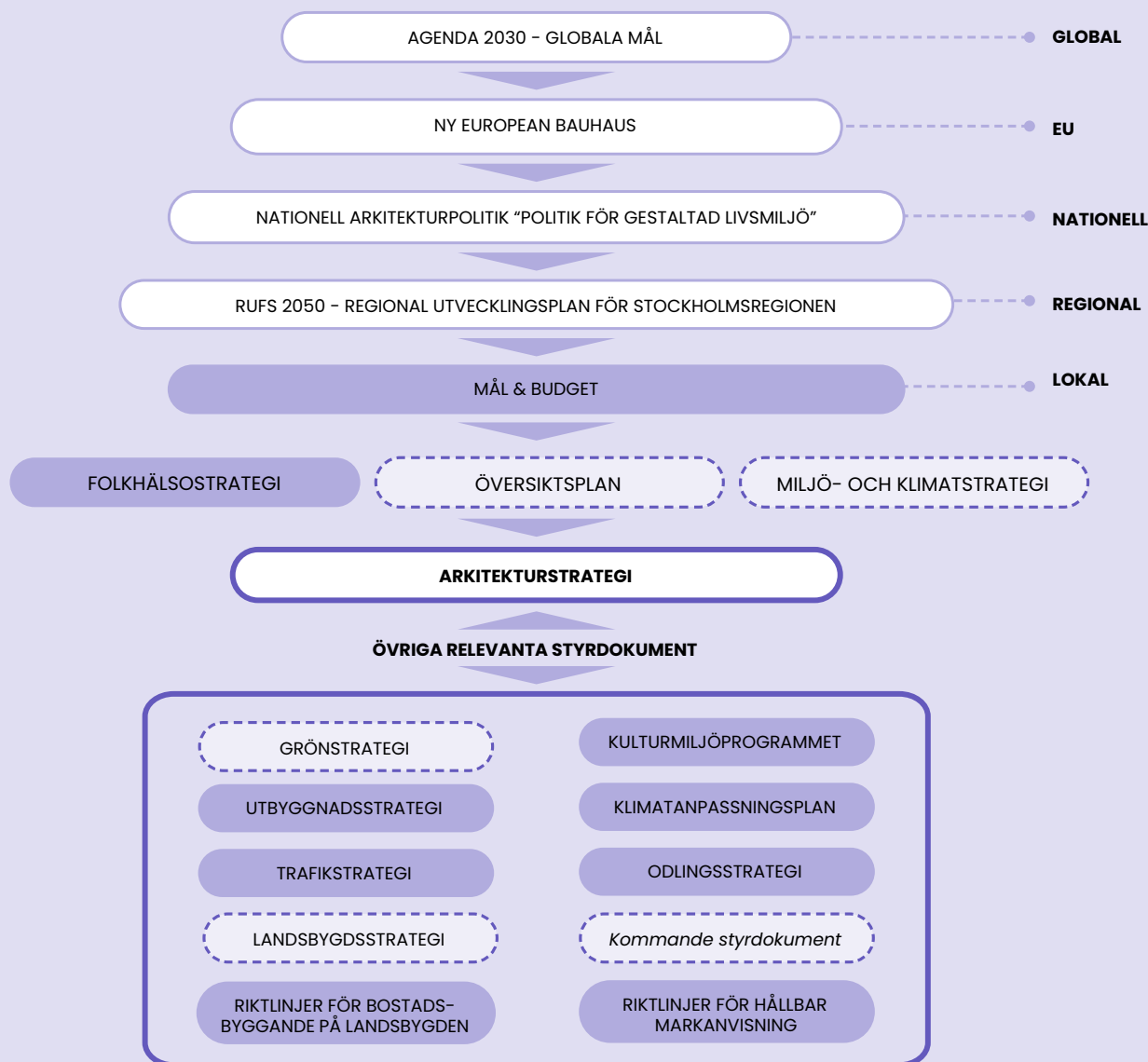
- Folkhälsost strategi
- Utbyggnadsstrategi
- Trafikstrategi
- Odlingsstrategi
- Inventering av kulturmiljöer i Södertälje kommun
- Riktlinjer för hållbart byggande i markanvisningar
- Riktlinjer för bostadsbyggande på landsbygden
- Handlingsplan för klimatanpassning

Därutöver finns ytterligare tematiska riktlinjer, policyer och anvisningar som återfinns hos kommunen.

Under framtagande:

- Miljö- och Klimatstrategin - med sitt område hållbart byggande som till stor del överlappar delar av arkitekturstrategin.
- Grönstrategin som behandlar kommunens grön- och blåstruktur
- Landsbygdsstrategi

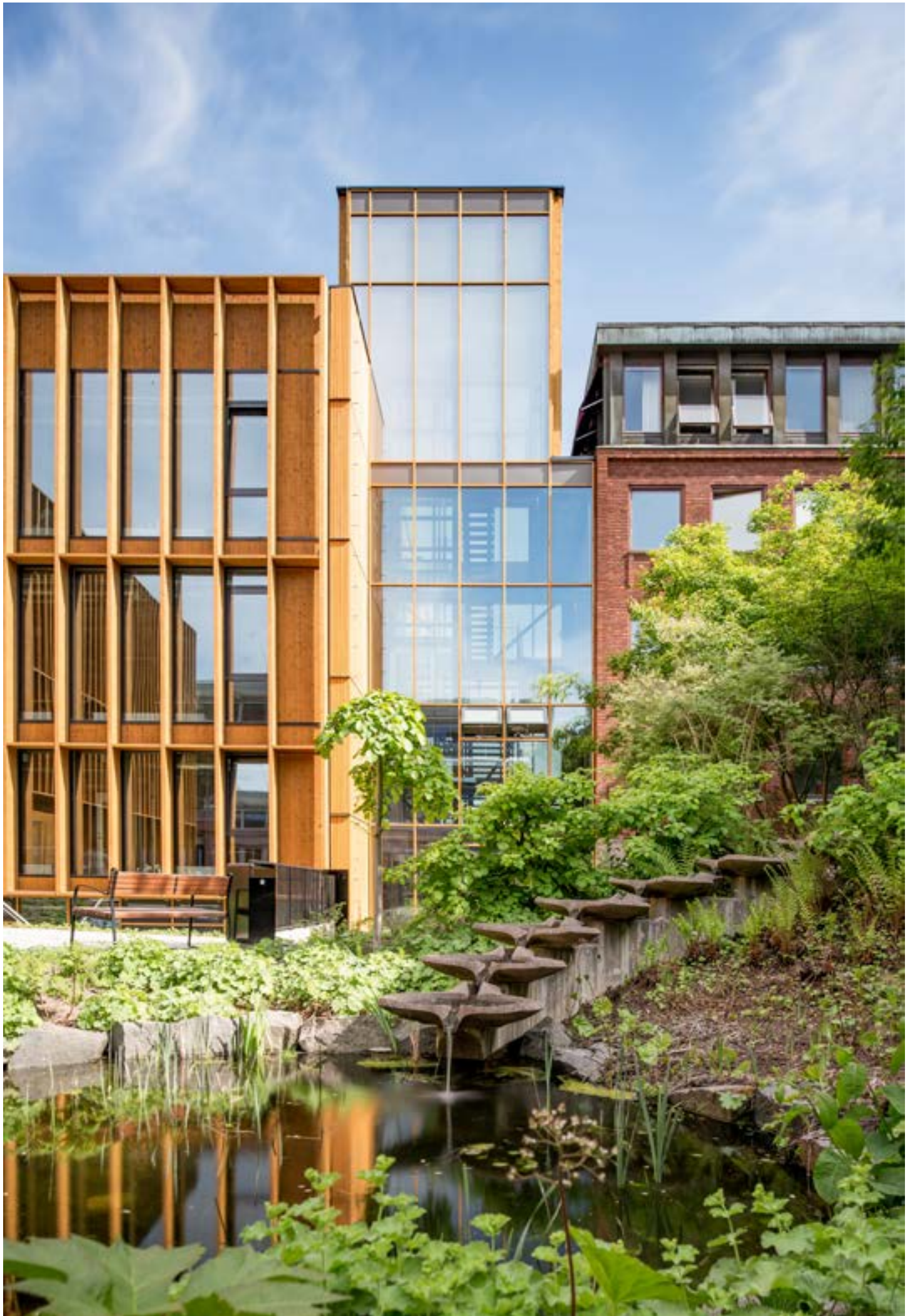
Arkitekturstrategin och relevanta styrdokument

GÄLLANDE

UNDER FRAMTAGANDE

Vad är arkitektur?

Vad arkitektur är

”Arkitektur form och design omfattar alla av människan skapade miljöer – offentliga rum, byggnader, landskap, anläggningar, interiörer, produkter och processer”

Def. i Kommittédirektiv 2014:69 för Gestaltad livsmiljö:

Samspel mellan discipliner

Arkitektur handlar om allt mänskligt byggande och formande av den fysiska miljön. Arkitektur omfattar landskap, byggnader och anläggningar samt rummen inom och mellan dessa. Det handlar om det enskilda objektet och om samspelet mellan flera objekt samt helheten i städer, tätorter och landskap. Men arkitektur är också läran om formgivning av landskap, städer, byggnader och interiörer. Ämnet är multidisciplinärt.

Gestaltande och medvetet förhållningssätt

Arkitektur är en dynamisk resurs som kräver kontinuerligt arbete. Att arbeta med arkitektur handlar om att ta tillvara på och ibland ändra det som redan finns, men även att skapa något helt nytt. Då krävs såväl gestaltande kunskaper som ett medvetet förhållningssätt till platsens kulturhistoriska värden och värden knutna till landskapet i sig. De flesta har personliga relationer till olika platser. När vi talar om arkitektur är det därför viktigt att använda tydliga begrepp som har bäring på landskapets och den byggda miljöns fysiska komponenter.

Kvalitet som kan bedömas både fackmannamässigt och personligt

Arkitektur kan vara både av hög och låg kvalitet. Utformningen präglas av sin samtid, såväl vid tillkomst som i förvaltning. Vilka kvaliteter arkitekturen innehar kan avgöras på både ett fackmannamässigt sätt och på ett personligt plan, i den meningen att alla kan ha uppfattning om arkitekturen. Kommunens dagliga ärendehantering omfattar såväl ”det vardagliga” som ”det spektakulära”. God arkitektur återfinns inom båda kategorier.

Vad arkitektur gör

Förbättrar livsmiljön

Arkitektur inverkar på samhället, både konkret i utformandet av våra miljöer och mer subtilt i hur det formar samtidens attityder och människosyn. Arkitektur berör alla varje dag och bidrar direkt till hur vi mår och trivs samt hur människor och samhället fungerar. Bemödar vi oss om att skapa god kvalitet, är långsiktiga, samt arbetar med omsorg och eftertanke kan vi med arkitektur medverka till en förbättrad livsmiljö, både för den enskilde och för samhället i stort, genom att skapa bestående värden.

Bidrar till samhällsekonomiska vinster

I arkitekturen möts tekniska, sociala, ekonomiska, miljömässiga och andra aspekter. Lösningar med positiv effekt kan nås i enskilda byggnadsverk och bebyggelseområden, liksom när livsmiljöer formas och ändras. Marknaden och det offentliga bör agera gemensamt och med ett långsiktigt perspektiv, bland annat genom att investera i offentliga rum och befintlig bebyggelse. Det är långsiktiga investeringar som ger samhällsekonomiska vinster ur flera perspektiv. Estetiskt och socialt funktionella byggnader och miljöer håller längre, ger större vinster och behöver mindre underhåll. Miljöer som är trygga och utformade på rätt sätt kan minska brott och främja folkhälsan.

Skapar värde

Att arkitektur berör en mängd olika discipliner – exempelvis konstvetenskap, miljöpsykologi, biologi, sociologi, juridik och ekonomi – försvårar möjligheterna till att enkelt kvantifiera värdet av den. Försök har dock gjorts, bland annat i Storbritannien där "The Commission for Architecture and the Built Environment"⁸ haft stor påverkan på förståelsen av de värden arkitektur kan tillföra. I "The Value Handbook" definieras sex olika typer av värden som kan skapas genom väl gestaltade byggnader och miljöer:

- Handelsvärde – en byggnads marknadsvärde eller det pris någon är beredd att betala för att bo eller bedriva verksamhet där.
- Funktionsvärde – exempelvis hur byggnader bidrar till ökad produktivitet och nöjdare anställda.
- Symbolvärde – genom ökad prestige, identitetsskapande med mera.
- Socialt värde – exempelvis genom att underlätta möten mellan människor, ökad social sammanhållning och känsla av trygghet samt minskad brottslighet.
- Miljömässigt värde – skydd av biologisk mångfald, flexibilitet och långsiktighet, lågt underhåll med mera.
- Kulturellt värde – bebyggelsens relation till platsen och bidrag till människors känsla av tillhörighet.

Varför arkitektur är viktigt

Arkitektur utifrån ett mänskligt perspektiv är direkt kopplat till våra sinnen och hur vi upplever vår omgivning. Arkitektur är också en praktisk lösning på ett behov som vi har, att skydda oss mot väder och vind, leda oss i geografin, att uppleva skönhet, att uttrycka vår identitet. Det kan vara bostäder, arbetsplatser, mötesplatser parker eller broar. De har alla gemensamt att den gestaltning eller utformning som människor ger dem, det material som väljs vid konstruktionen kommer att påverka oss människor genom den miljö som skapas. Här har vi också ett val att skapa en miljö som påverkar den naturliga miljön så lite som möjligt för att i slutänden ha möjlighet att ta del av så många ekosystemtjänster som möjligt. Ekosystemtjänster omfattar rent vatten att dricka, som infiltration av dagvatten, dagsljus, etc.

⁸ <https://www.gov.uk/government/organisations/commission-for-architecture-and-the-built-environment-cabe>

Arkitekturens uppbyggnad

Arkitektur ska vara hållbar med människan i centrum.

Det ska vara möjligt att göra hållbara val

Det ska vara enkelt att göra hållbara val

Det ska vara njutbart och härligt att göra hållbara val

Helena Bjärnegård riksarkitekt

Arkitektur verkar i många skalor. Det är först när samtliga skalor hanteras, från de stora sambanden till detaljering, som en genomförd helhet uppstår. För att hantera dessa arkitektoniska skalor ingår att kunna röra sig mellan dem och att kontinuerligt kunna avgöra på vilken skala olika värden skapas. Detta förhållningssätt är lika delar komplext som nödvändigt. Dessa skalnivåer föreslås vara en guide och hjälp för att varje projekt på bästa sätt skall kunna bidra till Södertäljes framtida utveckling och till förverkligandet av fastlagda mål.

Området

Först betraktas området och vad det är för typ av miljö. Är det till exempel en uppbyggd miljö som representerar en viss tid eller är det jungfrulig mark? Hur relaterar området till sitt omland?

Platsen

Nästa skala hanterar platsen som exempelvis kan vara en gata eller en park, platser som berör många vilket innebär att många behov behöver beaktas.

Kvarteret och byggnaden

Därefter följer skalan för byggnader och kvarter och deras funktioner. Här handlar det mer om hur byggnader påverkar sin omgivning, till exempel genom placering, entréer, volym och material.

Detaljen

Slutligen är det detaljerna, de som utgör gränssnittet mellan människan och den gestaltade miljön, det vi upplever med alla våra sinnen det i en byggnad som är närmast kroppen, som trähandtaget på en port eller den sällsynta växten i parken. Detaljen handlar också om övergångar mellan material, hur något avslutas eller övergår i någonting annat.

Sammanfattningsvis; Arkitekturens olika skalor hänger ihop. Området och kontexten påverkar vilken typ av gaturum eller park som är lämplig och vilken roll gatan har i gatuväven. Detsamma gäller för byggnaden, hur den är placerad i området, eller i relation till torget, skapar förutsättningar för byggnadens gestaltning. Hur kulörerna och materialen samverkar med människan. Det är därför viktigt att varje projekt relaterar till samtliga skalor.

Vikten av en arkitektonisk idé

En formulerad arkitektonisk idé är viktigt för det som så småningom ska byggas eller anläggas. Arkitektoniska idéer ska definiera byggprojektens innehåll och vision i ett samlat och kommunikativt format. Syftet är att förklara, förankra och säkerställa kvaliteter och lösningar att ta med sig genom projektets olika faser som en röd tråd. Det är viktigt att utgå från en realistisk bild av platsens och projektets förutsättningar. Förutom att funktionen och platsen i sig är grundläggande, bör ett tidsperspektiv som blickar både bakåt och framåt beaktas. När projektet börjar ta form ska de arkitektoniska idéerna understödjas.

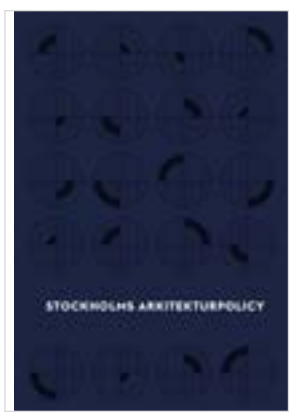
Att formulera idéer är en kreativ process som leder till nya infallsvinklar och lösningar som kan vara ett bidrag när nya utmaningar dyker upp under projektets gång. När det finns gemensam kunskap och samsyn kring en plats eller funktion blir slutresultatet bättre. De arkitektoniska idéerna bör kontinuerligt stämmas av och följa med från tidig skiss till färdigt byggnadsverk. Värdet av att alla inblandade har kunskap om ursprungstänkarna är särskilt stort i de långa planerings- och byggprocesser som är vanliga idag. Med en tydlig och gemensamt formulerad riktning minskar risken att grundläggande värden förloras på vägen.

Att kommunicera och följa upp resultatet i förvaltningskedet är avgörande och genom erfarenhetsåterföring ökar kvaliteten i det byggda. En välgrundad arkitektonisk idé tål att utvecklas och uppdateras när förutsättningar ändras.

Som stöd för att formulera den arkitektoniska idén kommer ett särskilt verktyg för kommunens gestaltning som behandlar relevanta teman att tas fram. Begrepp som tid, plats, funktion och form ska bland andra beaktas med utgångspunkt från olika skalor.

Upplevelsen av livsmiljön varierar och skiftar med betraktelseavståndet. På långt håll uppfattas byggnadsmassan vara sammanvävd med topografi och natur. Lite närmare är skalan en annan när det byggda formar ett stadsrum eller en gata. Precis inpå bidrar omsorgsfullt utformade material och detaljer till en rumslig och sinnlig upplevelse.

En god arkitektonisk idé ska prägla helheten och tillföra kvalitet i alla skalor. (Bearbetad version tagen ur Stockholms Arkitekturpolicy⁹)

⁹ Stockholms stad (2021). Stockholms arkitekturpolicy. <https://vaxer.stockholm/globalassets/tema/arkitekturpolicy/arkitekturpolicy.pdf> Hämtad 2021-11-16.

Gestaltningstunderingar

Hur skapas en vacker stad? Vad menas med stadsmässighet?

Det finns inget entydigt svar på det, men här är några punkter som återkommit i diskussioner under framtagandet av arkitekturstrategin och som inte är särskiljande för Södertälje:

1. En önskan om organiserad komplexitet. Ordning och variation baserat på balans som kan åstadkommas genom symmetri såväl som asymmetri samt upprepning. Det bör finnas en tydlig struktur med en begriplig beskrivning och förklaring till hur den uppkommit. T.ex. kan radhus vara lika men erbjuda variation genom varierad färgsättning. För mycket av samma upplevs som monotont och tråkigt, medan alltför stor variation blir rörig och svårbegriplig.
2. Synligt liv. Låt exteriören, gatan och platsen visa vad som händer i rummen innanför. Det är viktigt med gestaltning även av infrastruktur och gator.
3. Täthet och variation av upplåtelseformer med mötesplatser som har varierande storlekar från det intima till det grandiosa.
4. Större gatu- och vägstrukturer behöver vara varierade och anpassade till stadsrummet eller landskapsrummet. Även landskapsrum och stadsrum liksom öppna platser bör också betraktas som rum med omgivande fysiska men främst visuella avdelande element som husväggar, skog eller berg.
5. En variation i gaturum och vägnät anpassat till olika typer av rörelse är viktigt för intuitiv förståelse av vad som försiggår där – från det hemlika intima med social trygghet och kontroll till det storskaliga och överblickbara där alla har tillträde. Det är viktigt med en hierarki som innefattar både breda gator som boulevarder, men även mindre gator och gränder till och med stigar för att skapa både orienterbarhet framkomlighet och gaturum som skapar nyfikenhet för vad som händer runt hörnet eller efter kurvan.
6. Vad som får ta plats. Om något ska vara stort, ta upp ett stort visuellt utrymme eller där det är många som tar del av ett byggnadsverk ska det vara medvetet behandlat så att det går att förstå och orientera sig utifrån. Huvudregeln är att ge tillbaka något för det som tas bort: – en utsikt, en gatusträckning, vyn av en älskad fasad, ett berg som inte går att ersätta. Något som är stort får människor att känna sig underlägsna och det gör vi gärna om vi håller med om att det som får oss känna oss underlägsna är oss överlägset och väcker förundran med sin skönhet, konstnärlighet eller tekniska innovation. Det ställer stora krav på att skapa stort och i en skala som skiljer sig från det omkringliggande framför allt när det gäller långsiktig hållbarhet – att det är något vi kollektivt vill ska ta plats i vår miljö under en lång tid framöver såsom kyrkor, muséer, skolor etc.

7. Höjdvariation hos byggnader ska styras av platsen, de omgivande rummen och för att människor ska kunna ta del av dem är max 5 våningar en bra höjd. I ett område med en generellt större skala krävs även element som bryter er skalan till mänsklig nivå, i rum med generellt mindre skala bör som huvudregel inte storskalighet införas.
8. En lokal prägel bör finnas, det kan vara materialval, kulörval, eller byggnadsskala. Det är beroende på platsens beskaffenhet och tydliga val om en tillkommande byggnad park eller bro bör kontrastera eller harmoniera med den naturliga och den byggda omgivningen. Gestaltningen bör präglas av klimat, historia och kulturen på platsen, dess behov, styrkor och svagheter och hur livet levs där. Det kan också handla om en önskan om hur livet ska levas på platsen. Att ge varje del en särpräglad karaktär baserad på kulturmiljön, geografiska placering och det sociala sammanhanget handlar om att alla invånare ska kunna hitta den plats i kommunen som passar dem. Den lokala prägeln påverkar materialvalet, placering, kulör på husen, gestaltning och proportioner. Generellt sätt är platser med mer särpräglad arkitektur mer omtyckt av både de människor som bor där och de som besöker den.
9. Ibland råder en viss förvirring kring vad som är vackert eller fult och om det beror på stark eller bristande politisk vilja. Vi tror inte att någon har större rätt än någon annan att beskriva vad som är vackert och fult. Vi tror att det är en subjektiv upplevelse och därför borde ingen säga något om någon annans upplevelse. Vi vill däremot att det görs en grundlig analys av gestaltningens olika delar och hur de hänger ihop, om byggnadsverket har en tydlig särprägel och konstnärlighet, det som kallas för verkshöjd. Bra arkitektur har mycket lite att göra med vad som vid uppförandet upplevs som vackert eller fult. Det kan bara tiden utvisa. Att inte förhålla sig professionellt öppnar upp för kortsiktiga ekonomiska vinster som påverkar den långsiktiga hållbarheten negativt.
10. Politisk vilja bör styra stadsplaneringen, inte enskilda intressen vilket blir resultatet om inte kommunen är tydlig med planeringen. Det är viktigt att balansera vad som är bra för allmänheten och kommersiell opportunist. Kommunen måste våga ställa krav på exploatörer för det är kommunen som ser helheten och verkar för den. Det behöver vara tydligt. Om det inte är det kommer enskilda intressen dominera planeringen, vilket kan få katastrofala följder. De vackraste städerna har kommit till genom att de styrande har infört strikta och ambitiösa regleringar. Byggnadshöjder, kvaliteten på byggnadsverket, bredden på trottoarer och karaktären på stadsbilden – om det lämnas fritt till den fria marknaden resulterar det i kaos vilket gör att invånarna snart kommer motarbeta all ny bebyggelse.

Fördjupad dokumentinformation

Utformandet av strategin

Arkitekturstrategin är ett aktiverande styrdokument syftar till förändring och utveckling. De anger händelser eller situationer som kommunen vill åstadkomma genom egna initiativ. Det är vägledande för beslut och styrning, men tar inte någon detaljerad ställning till utförande, prioriteringar eller metoder. Strategin innehåller övergripande målområden och mål.

Övergripande mål

Det primära målet med strategin är att skapa förändring och utveckling inom ett område som under en tid varit lågt prioriterat. Arkitekturstrategin syftar till att ta upp vad arkitektur kan göra för att möta nationella och kommunala mål. I strategin tas inte upp hur kommunen ska möta givna situationer i befintlig verksamhet, sådana normerande uppgifter tas om hand i befintliga eller kommande riktlinjer och policyer. I arkitekturstrategin finns några konkreta exempel på vilka stödjande arbeten som kan vara viktiga att ta fram för att implementera arkitekturstrategin.

Målgrupp

Arkitekturstrategin vänder sig till alla aktörer inom byggnation. Från den enskilda fastighetsägaren till större fastighetsutvecklingsbolag och kontor inom Södertälje kommun och dess bolag i Telgekoncernen. Det finns också fortsatt politiska ställningstaganden som behöver tas fram och bearbetas under lång tid framöver. Ambitionen om arkitektur av god kvalitet måste finnas inom hela kommunkoncernen, men också hos byggherrar, förvaltare och konsulter samt de som använder stadens byggda miljöer.

Syfte

Arkitekturstrategi – Hållbart byggande i Södertälje kommun ska visa vägen för hur arkitektur och den fysiska miljön kan bidra till en långsiktigt hållbar kommun enligt Agenda 2030. Strategin utgör starten på ett långsiktigt arbete för att bibehålla, utveckla och skapa tilltalande och goda livsmiljöer i Södertälje kommun.

Handlingsplaner

Förslag till konkreta aktiviteter, uppdrag och arbeten kommer i huvudsak att behandlas i handlingsplaner som bör tas fram i direkt anslutning till arkitekturstrategin. I handlingsplaner beskrivs också vad som krävs för att implementera arkitekturstrategin och hur den ska följas upp. Där bryts strategin ned i konkreta åtgärder i berörda nämnder och bolag. En samordning med andra närliggande strategier har påbörjats.

Arkitekturstrategi deltagare i projektgruppen Etapp 1–3:

Projektledning Etapp 1–3

- Strategienheten, Samhällsbyggnadskontoret

Projektledare: Etapp 1–3

- Sofi Cyréus Samhällsbyggbyggnadsstrateg, Arkitekt

Biträdande projektledare:

- Annelie Johnson – Huvudprojektledare, Landskapsarkitekt (Etapp 1)
- Simon Tirkel – Huvudprojektledare, Planeringsarkitekt (del av Etapp 1, 2)
- Jordan Valentin Lane – Hållbarhetsutvecklare, Arkitekt (Etapp2, 3)

Projektmedlemmar Etapp 1–2

Samhällsbyggnadskontoret:

- **Gata/Trafik:** Maria Wikenståhl Utredningsingenjör, Samhällsplanerare
- **Mark och exploatering:** Annika Olsson Exploateringsingenjör, Samhällsvetare
- **Parkplanering:** Mona Falck, Landskapsarkitekt
- **Plan:** Etapp 1 Josefina Söderberg Planeringsarkitekt, Etapp 2 Raad Al Khafagy Planeringsarkitekt
- **Bygglov:** Håkan Zetterlund Bygglovhandläggare, Arkitekt
- **Stab:** Gunilla Säwenmyr, Kommunikatör

Projektmedlemmar Etapp 1–2

Kultur och Fritidskontoret

- Emma Tibblin Stadsantikvarie

Etapp 1 konsulter för White Arkitekter AB:

- Ania Öst, Arkitekt
- Monica von Schmalensee, Arkitekt
- Niklas Svensson, Samhällsplanerare

Projektgrupp Etapp 3

Sammanställning och framtagande av slutligt förslag:

- Sofi Cyréus – projektledare, arkitekt
- Jordan Valentin Lane – design och layoutansvarig, arkitekt
- Tove Entin – fotografier, planeringsarkitekt

Referenser

Här följer ett urval av referenser som varit viktiga för framtagandet av dokumentet

Nationella politiken för Arkitektur, form och design:

Regeringen (2014) Kommittédirektiv: Gestaltad livsmiljö – en ny politik för arkitektur, form och design, dir.2014:69

<http://www.regeringen.se/rattsdokument/kommittedirektiv/2014/05/dir.-201469/>

Regeringen (2015). Gestaltad livsmiljö – en ny politik för arkitektur, form och design, SOU 2015:88

<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2015/10/sou-201588/>

Regeringen 2010, Innovationsupphandling SOU 2010:56

<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2010/08/sou-201056/>

Hämtad 2022-03-31

Upphandlingsmyndigheten (2021). Vad är innovationsupphandling?

<https://www.upphandlingsmyndigheten.se/innovation-i-upphandling/>

Hämtad 2022-03-31

Boverket (2021). Processtöd – Offentlig upphandling som verktyg

för att nå kvalitet i gestaltad livsmiljö. <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/arbetssatt/upphandling/>

Hämtad 2022-06-13.

Boverket (2020). Arkitektur och gestaltad livsmiljö. <https://www.boverket.se/sv/om-boverket/publicerat-av-boverket/publikationer/2020/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/>

Hämtad 2021-11-02.

Boverket (2021). Lärmiljöernas arkitektur speglar sin samtid – i går, i dag

och i morgon. <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/arbetssatt/skolers-miljo/strategiska-vagval/larmiljoer/>

Hämtad 2021-11-02.

Boverket (2022). Utveckla vårdens byggda miljöer. <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/arbetssatt/vardens-miljoer/>

<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/arbetssatt/vardens-miljoer/>

Hämtad 2022-06-13.

Boverket (2021). Utveckla förskolors och skolors fysiska miljö för att

lyfta hela samhället. <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/arbetssatt/skolers-miljo/>

Hämtad 2022-06-13.

Skrifter från organisationer:

Sveriges Arkitekter (2020). Vägen Framåt – Handlingsplan för hur arkitekter kan bidra i omställningen till ett ekologiskt hållbart samhällsbyggande. <https://www.arkitekt.se/app/uploads/2020/11/Hallbarhetsrapporten-2020NY.pdf>

House of Commons, UK (2012) The commission for architecture and the built environment. <https://www.gov.uk/government/publications/commission-for-architecture-and-the-built-environment-report-and-accounts-2011-to-2012>

Sweden Green Building Council (2019), Citylab Guide – Hållbar stadsutveckling i planering <https://www.sgbc.se/certifiering/citylab/anvandarstod-citylab/citylab-guide-och-manual/>

Andra kommuners arkitekturstrategier eller motsvarande:

Stockholms stad (2021). Stockholms arkitekturpolicy. <https://vaxer.stockholm/globalassets/tema/arkitekturpolicy/arkitekturpolicy.pdf>
Hämtad 2021-11-16.

Eskilstuna kommun (2021), Arkitektur Eskilstuna https://stadsutveckling.eskilstuna.se/download/18.2be95ae7180945d31b-921fb0/1652334780227/ArkitekturEskilstuna_april%202022.pdf (uppdaterad version efter beslut i stadsbyggnadsnämnden april 2022)

Malmö stad (2018), Arkitekturstaden Malmö <https://malmo.se/download/18.4cc964c317575b479b-d10ac1/1607002724887/Arkitekturstaden%20Malm%C3%B6.webb.pdf>

Skellefteå kommun (2022), Hållbart byggande <https://skelleftea.se/invanare/startside/bo-trafik-och-miljo/samhallsutveckling-och-hallbarhet/hallbarhet-och-klimat/hallbart-byggande>

Agenda 2030:

UNDP (hämtat maj 2021) Globala målen <https://www.globalamalen.se/om-globala-malen/>

Rådet för kommunala analyser, Jämföraren Agenda 2030 <https://www.kolada.se/verktyg/jamforaren/>

Kommunala styrdokument:

<https://www.sodertalje.se/kommun-och-politik/styrande-dokument/>

Kommunens framtagna rapporter:

Södertälje kommun (2019), *Nuläges och behovsanalys, För att kartlägga och motverka segregation i Södertälje kommun*. Konsultrapport WSP

Södertälje kommun (2020), *Nuläges och behovsanalys för Södertälje kommun ur ett samhällsbyggnadsperspektiv*. Konsultrapport Tengbom
Södertälje kommun (2021), *Forskningsöversikt – segregation, jämlikhet och samhällsplanering*. Konsultrapport Sweco

**Södertälje
kommun**

Samhällsbyggnadskontoret, Södertälje kommun

Besök: Stadshuset, Nyköpingsvägen 26, Södertälje

Tel: 08-523 010 00 (Kontaktcenter)

E-post: sbk@sodertalje.se

www.sodertalje.se